

ORTA ÖLÇEKLİ KENTSEL ALANLARIN YÖNETİMİ: KUŞADASI-SÖKE VE AYDIN MERKEZ İLÇE ÖRNEKLERİ¹

Yrd. Doç. Dr. F. Neval GENÇ

Adnan Menderes Üniversitesi

Doç. Dr. Hüseyin ÖZGÜR

Pamukkale Üniversitesi

Özet

Bu makalenin ilk kısmı, Türkiye’de, orta ölçekli kentsel alanların yönetimi sorunu ve bunu çözmeye yönelik alternatif yaklaşımları özetle ve kamu yönetimi disiplini perspektifinden irdelemeye ayrılmıştır. Bu çalışmada birçok belediye ve köyün birlikte oluşturdukları birer orta ölçekli kentsel alan örneği olarak Kuşadası-Söke ve Aydın-Merkez İlçe incelenmektedir. İkinci kısımda, bu iki orta ölçekli kentsel alanın özellikleri özetlenmekte; dar ve geniş anlamda tanımlamalar denetlenmektedir. Bu iki kentsel alandaki yönetim sorunu ve çözüm alternatifleri üçüncü kısımda ele alınmaktadır. Ulusal literatür, yerinde incelemeler, birincil ve ikincil veriler ile yerel ve bölgesel gazete haberleri tespit ve analizler için kullanılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Kentsel alan, Söke, Kuşadası, Aydın

THE MANAGEMENT OF MIDDLE SIZED URBAN AREAS: THE CASES OF KUŞADASI-SÖKE AND AYDIN CENTRAL DISTRICT

Abstract

At the first section of this article, the management issue of the middle sized urban areas, problems faced in these areas, and alternative approaches for solutions are examined from the perspective of public administration discipline. In this study, Kuşadası-Söke and Aydın Central County as middle sized urban area examples, consist of several municipalities and villages, are scrutinized. At the second section, the characteristics of these two middle sized urban areas are summarized; narrow and wide urban area definitions for them are tried. The management issues and alternative solutions for these two urban areas are studied in the third section. National literature, site visits, primary and secondary data, local and regional daily media news are utilized for determination and analysis. Paper ends with recommendations.

Keywords: City region, Söke, Kuşadası, Aydın

¹ 5. Kamu Yönetimi Forumunda (KAYFOR V) sunulan “Orta Ölçekli Kentsel Alanların Yönetimine Aydın Merkezinden İki Örnek: Kuşadası-Söke ve Aydın Merkez” adlı bildirisinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

GİRİŞ

Nüfuslarına, büyüklüklerine ve özelliklerine bakmadan tüm belediyeleri aynı kategoride değerlendiren tek tipçi 1580 sayılı eski Belediye Yasası 1930–2004 arasındaki 75 yılda etkili olmuştur. Kentleşmenin dinamik bir süreç olması, yeni ihtiyaçlar ve hizmetler, hızlı kentleşme ve göç olgusu gibi nedenlerle birçok kent çevrelerine, çeperdeki kasaba ve köyler de çekirdekteki en büyük belediyeye/kente doğru büyümektedir. Sonuçta, birkaç köye ilaveten, ortanca ve büyük yerleşim öbeklerinin çoğunda da birden fazla belediye ve köy bir kentsel alanı oluşturur hale gelmişlerdir. Artık birçok yerleşim öbeğinde (kentsel alanda) tek bir belediye kentsel hizmetleri başlarıyla sunamamaktadır.

1984 tarihli 3030 ve 2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasaları en büyük kentsel alanların (büyükşehirlerin) yönetim sorunlarını hafifletmiştir. Ancak, yerleşik alanı çok sayıda belediye ve köye dağılarak idari/siyasi açıdan parçalanma yaşanan kimi ortanca il merkezleri ile büyük ilçe merkezlerinde ciddi yönetim sorunları bulunmaktadır. 150.000–500.000 arasında belediye nüfusuna sahip olup yakın çevresinde ana belediye ile kuvvetli etkileşim içinde çok sayıda belediye ve köy bulunan il merkezi kökenli orta ölçekli kentsel alanlara Antakya, Aydın, Denizli, Kahramanmaraş, Kırıkkale, Malatya, Manisa, Ordu, Şanlıurfa, Trabzon, Zonguldak, Van örnek verilebilir. Alanya, İskenderun, Marmaris, Kuşadası-Söke, Edremit Körfezi, Bodrum Yarımadası, Bandırma-Erdek-Edincik, Nazilli-Kuyucak-Sultanhisar ise nüfusu 30.000–300.000 civarındaki büyükçe bir veya birkaç ilçe belediyesi ile onun/onların etrafındaki çok sayıda belediye ve köylerle bir bütün oluşturan ilçe merkezi kökenli orta ölçekli kentsel alanlara örnekleridir.

Bu makalede, Türkiye’de, orta ölçekli kentsel alanlar, bu alanların yönetimi sorunu ve yönetim sorunlarına yönelik hukuki düzenleme, yaklaşım ve uygulamalar Aydın ilinden iki örnek üzerinden kamu yönetimi disiplini perspektifinden irdelenmektedir. Bu çalışmada Kuşadası-Söke ile Aydın Merkez İlçe ve çevresi birçok belediye ve köyün birlikte oluşturdukları orta ölçekli kentsel alan örnekleri olarak ele alınmaktadır. Makalede bu iki orta ölçekli kentsel alanın özellikleri özetlenmekte, onların yönetim sorunu ve çözüm alternatifleri ele alınmaktadır. Ulusal literatür, yerinde incelemeler, birincil ve ikincil veriler ile yerel/bölgesel gazete haberleri, raporlar tespit ve analizler için kullanılmaktadır.

TÜRKİYE'DE ORTA ÖLÇEKLİ KENTSEL ALANLAR VE BUNLARIN YÖNETİMİ ÇABALARI

Kentsel alan kavramı dar ve geniş boyutları ile iki şekilde ele alınabilir. Dar anlamda kentsel alan, il/ilçe merkezi ile hemen yakınında (5-15 kilometrelik sınır içinde) yer alan merkez ile ulaşım imkanları gelişmiş, her gün nüfusun %15 veya daha fazlasının günübirlik olarak bir belediyenin sınırından diğerine veya çevredeki köy ve belediyelerden ana/merkezdeki belediyeye gidip geldiği, ekonomik ve ticari üst düzey mal ve hizmet sunumunun ana belediye sınırlarındaki işletmelerden yapıldığı yerleşim öbekleridir. Bu kentsel alanlarda ayrıca, kentsel katı atıkların bertarafı, kanalizasyon, kentiçi ulaşım, itfaiye, yağmur suyu tahliyesi gibi bazı hizmetlerin ortak yürütümü ile asfalt-parke üretimi, teknik eleman tedariki, ölçü ve tartı aletlerinin denetim ve bakımı gibi bazı hizmetler merkez belediye tarafından verilmektedir. Giderek yaygınlaştığı üzere, kentiçi ulaşım hizmetinin özel şirkete veya bireylere ihale edilmesi halinde, toplu yolcu taşıma araçları birden fazla belediye ve köye hizmet verebilmektedir.

Geniş anlamda kentsel alan ise dar anlamda kentsel alana göre daha geniş bir coğrafyaya dağılmış, ancak geniş bir çevrede yaşayanların ortak kullandığı otogar işletmesi gibi tek bir belediye tarafından kurulan ve işletilen bazı hizmetlerin sözkonusu olduğu ve (aynı akarsu, su havzası, sahil şeridinde yerleşmiş olmak gibi) doğal ve coğrafi faktörler açısından o havza veya bölgedeki bazı belediye ve köylerin birlikte hareket etmelerinin ekonomik, etkili, verimli ve hatta gerekli olduğu yerleşim alanlarını ifade eder. Bu alanlardaki birimler ve hemşehrileri arasında da yoğun etkileşim veya potansiyeli bulunur. Çok sayıda belediye ve köyün ihtiyacını karşılayan, maliyeti yüksek ve en önemlisi çoğunlukla uygun yer bulması zor olan düzenli katı atık deponi tesisi, içmesuyu kaynaklarının işletilmesi, kanalizasyon ve atıksu arıtma tesisi gibi yatırım ve hizmetler geniş anlamda kentsel alan tanımını çağrıştırmaktadır. Bu alanlarda 1/25.000'lik çevre düzeni planı, kent içi ulaşım, aktif ve pasif yeşil alanlar, kültürel donatılar gibi bazı yerel/bölgesel hizmetlerin, planların ve yatırımların ortak yapılması/yaptırılması veya bu konularda paralel hareket edilmesi gerekmektedir.

Anadolu'nun cazibe merkezleri olabilecek artalana sahip, alt bölgesine üst düzey özel ve kamusal mal ve hizmetleri sunma konumundaki bu orta ölçekli kentlerin çoğu, ciddi idari, hukuki, mekânsal, toplumsal ve siyasi sorunlarla boğuşmaktadır. Sayıları yirmiyi aşan il merkezi statüsündeki bu orta ölçekli kentsel alanlara ilaveten, statüsü ilçe olup da nüfusu 100.000 sınırını aşmış ilçe merkezi belediyelerin ve onlar etrafında şekillenmiş kentsel alanların sayısı da Türkiye'de elliye aşmıştır (Detaylı bilgi için: Özgür, 2005).

Türkiye’de, kentsel alan yönetimi açısından sorun yaşayan, henüz büyükşehir ol(a)mamış ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunuyla da (Malatya, Denizli, Şanlıurfa dışında) yakın gelecekte büyükşehir olma ihtimali zayıf orta ölçekli il merkezleri bulunmaktadır. Afyon, Aydın, Antakya, Balıkesir, Batman, Edirne, Elazığ, Kahramanmaraş, Manisa, Malatya, Ordu, Osmaniye, Sivas, Şanlıurfa, Trabzon, Zonguldak ve Van bunlar arasındadır. Bu kentsel alanların önemli bir kısmında meskûn (bütünleşik kentsel) alan –arada kimi önemsiz kopukluklar olsa da– merkez ilçe sınırları dâhilindedir. Ancak, Denizli, Trabzon, Malatya, Antakya, Aydın ve Ordu gibi birkaç orta ölçekli kentsel alan bütününde meskûn alan merkez ilçe sınırlarını aşarak komşu ilçelere de yayılmıştır.

Ülke yüzeyine nispeten dengeli dağılmış çok sayıda orta ölçekli kentsel alanın varlığı, ülke ve bölge ekonomisi ile bölgedeki vatandaşların refahı açısından fırsattır. Orta ölçekli kentsel alanların, sağlıklı koşullar içinde kentsel gelişmesini sürdürmesi ve sosyo-ekonomik cazibe merkezleri olması; başta İstanbul olmak üzere, giderek büyüyen metropollerin kentsel sorunlarının hafifletilmesi açısından önem taşımaktadır.

Cumhuriyet dönemi Türkiye’inde orta ölçekli ve metropoliten kentsel alanların yönetimine ilişkin çözümler dört ana dönemde incelenebilir (Özgür, 2008a: 254): 1) Arayışlar ve denemeler dönemi (1924–1930), 2) Zayıf ilgi ve tektipçi belediye kanunu dönemi (1930–1981), 3) Büyükşehir belediyesi odaklı artan ilgi dönemi (1981–2003), 4) Çeşitlenme, yenileme-düzeltilme ve farklı büyüklüklerdeki kentsel alanlar için çözümler üretme çabası dönemi (2003–2008) (Özgür, 2008b; Özgür, 2007). 1. dönemde Ankara Şehremaneti Kanunu, Köy Kanununun gerekçesinde farklı büyüklükler için ayrı belediye kanunu çıkarılması öngörüsü öne çıkarken, 2. dönemde tektipçi 1580 sayılı Belediye Kanunu (1930) ve bu Kanunun gerektiğinde belirli büyüklüğü aşan belediyelerde belediye şubesi öngören düzenlemesi ile 1950’lerde gelen mücavir alan düzenlemesi (Sezer, 2008; Sezer, 2007) kentsel alan yönetimi açısından önem kazanmıştır. 3. dönemde MGK’nın 34 sayılı kararıyla ve 2561 sayılı kanunla 300.000 nüfusu geçen il merkezlerinde çevre belediye ve köylerin ana belediyeye katılmasına ilişkin hukuki düzenleme, arkasından da 3030 sayılı ilk (eski) büyükşehir belediye kanunu öne çıkmaktadır. 4. dönemde ise mevcutlara ilave modeller de tartışılmakta ve denenmektedir.

2004 ve sonrası döneme kadar orta ölçekli kentsel alanların yönetim sorunlarına yönelik düzenlemeler de içeren bazı yasa tasarıları hazırlanmıştır. Örneğin, 1996 yılında hazırlanan “Mahalli İdarelerle İlgili Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” Taslağında (Ek Madde 21) ve 2000 yılında hazırlanan “Merkez İdareyle Mahalli İdareler Arasında

Görev Bölüşümü Ve Hizmet İlişkilerinin Esasları İle Mahalli İdarelerle İlgili Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname” Taslağının birinci bölümünde (Ek Madde 21) şu düzenleme taslağı yer almaktaydı (Her iki Taslağın tam metni için: www.yerelnet.org.tr/genel_yapi/index.php):

“Gelirlerinin belediye hizmetleri için yetersiz hale gelmesi, nüfuslarının 2000’in altına düşmesi, meskûn sahalarının bağlı oldukları il veya ilçe merkez belediyelerinin meskûn sahalarına 5000 metreden daha yakın hale gelmesi ve genel imar düzeni veya temel alt yapı hizmetlerinde bütünlüğün sağlanması bakımından zorunluluk bulunması durumlarından bir veya birkaçının ortaya çıkması halinde, İçişleri Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararıyla belde belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak bağlı oldukları il veya ilçe merkez belediyelerine katılabilirler, bunun mümkün olması halinde köy haline getirilebilirler...”.

1998 yılında hazırlanan “Merkezî İdare İle Mahallî İdareler Arasında Görev Bölüşümü Ve Hizmet İlişkilerinin Esaslarının Düzenlenmesi Ve Çeşitli Kanunlarda Mahallî İdarelerle İlgili Değişiklikler Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”nın dördüncü bölümünde (Ek madde 2) büyükşehir belediyesi kurulması hakkında şöyle bir düzenleme tasarlanmıştır:

“Son nüfus sayımı veya tespitine göre il merkez belediye nüfusu ile merkez belediye sınırlarından en çok 10 km. uzaklıktaki yerleşim birimleri nüfusları toplamı 300.000’den fazla olan ve bu sınırlar içinde beş veya daha fazla sayıda belediye kurulmuş olan il merkez belediyeleri, fiziki yerleşim alanı ve ekonomik gelişmişlik düzeyi de dikkate alınarak, Bakanlar Kurulu Kararı ile bu belediyeleri de kapsamak üzere büyük şehir belediyesine dönüştürülebilir. Büyük şehir belediyesinin sınırları büyük şehir kapsamına alınan belediye ve köyleri de kapsayacak şekilde değişir.”

2003 yılı Aralık ayında Ak Partili milletvekillerinin ve Hükümetin Meclis gündemine getirdikleri ve daha sonra yasalaşan ancak üçü de seçimlere ilişkin tali bir nedenden veto edilen 5019, 5025, 5026 sayılı Kanunlar kentsel alan yönetiminde yeni bir dönemi başlatmaya adaydı. 2004 yılından itibaren orta ölçekli ve hatta küçük ölçekli (mikropolitik) kentsel alanların yönetimi için hem yeni birkaç dolaylı ve doğrudan çözüm üretilmiş hem de daha önce var olan kimi çözümler güçlendirilmiş ve/veya belediyeler tarafından daha yoğun ve etkili biçimde kullanılabilir hale gelmiştir.

Aşağıda nüfusları yüz bin seviyesinden başlayan ve genellikle yarım milyona kadar olabilen –nadiren yarım milyonu biraz geçebilen– ve her birinde birden fazla belediye ve köyün bulunduğu birkaç yüzbin nüfuslu orta ölçekli kentsel alanların yönetiminde hukuki-idari açıdan günümüzde geçer-

li olan modeller özetlenmektedir (Detaylı bilgi için: Özgür, 2008a: 255; Özgür, 2007; Özgür ve Kösecik, 2006; Arıkboğa, 2008: 312–323):

- 1) 1993 yılından itibaren Adapazarı dâhil 11 il merkezinin büyükşehir olması TBMM’de gündeme getirilmiş, sadece Adapazarı 2000 yılında büyükşehir olmuştur. Büyükşehir olamamış ve hakkında daha önce kanun teklifi verilen diğer 9 il merkezi ve Meclis’te büyükşehir belediyesi olması gerekçeli olarak dile getirilen Zonguldak ile benzer sorunları ciddi boyutlarda yaşayan Afyon, Aksaray, Antakya, Aydın, Kütahya, Manisa ve Ordu gibi il merkezleri büyükşehir belediyesi statüsü elde edebilirdi (Özgür, 2006). Ancak 5216 sayılı yeni Büyükşehir Belediyesi Kanununa göre, Şanlıurfa, Denizli, Malatya, özellikle Denizli’de olduğu gibi 5393 sayılı Kanunun 11. maddesi 1. fıkrasındaki katma düzenlemesi uygulandığında, nüfus ölçütü yeterli olabilecek bu il merkezlerine TBMM tarafından BŞB statüsü verilebilir.
- 2) 5393 sayılı Belediye Yasasının katmayı (tüzel kişiliğin sona erdirilmesini) düzenleyen 11. maddesinden yararlanarak ana belediyenin mücavir alan sınırlarına 5 kilometreden daha yakın mesafedeki belde belediyelerini imar ve altyapıdaki aksama gerekçelerine dayanarak, üçlü kararname ile ana belediyeye katma.
- 3) Yaygın ve uygun zamanda kullanılan mücavir alan genişletmesi kararları. Mücavir alan düzenlemesiyle kentsel alanda ana ve hatta ikincil belediyeleri çevreleyen köyler ve köyaltı yerleşimlerin ilgili belediyeye bağlanması ile parçalanmışlık ve kuşatılmışlık azaltılabilir.
- 4) Bodrum Yarımadası örneğindeki gibi imar yetkilerinin merkeze alınması, özel çevre koruma bölgelerinde doğrudan yetkiler kullanma gibi örneklerde özellikle gözlenen merkezi yönetimin planlama ve yerel hizmet yürütümü örnekleri.
- 5) Yerel yönetimlerin kendi özgür iradeleri ve/veya bakanlık ve hükümetlerin teşvikiyle kurulan birlikler. 59. ve 60. Hükümetler ile özellikle Çevre ve Orman Bakanlığı kentsel katı atıkların bertarafı amacıyla geniş bir alanda 5355 sayılı Mahalli İdare Birlikleri Kanununa göre kurulmakta olan tek amaçlı birlikleri desteklemektedir (Bkz. Palabıyık ve Kara, 2008: 416; Coşkun, 2008: 457).
- 6) Merkezi yönetimin ve Bakanlıkların teşviki aşan düzeyde öncülük yaptığı ve/veya bizzat kurulumunu sağladığı ve genellikle uluslararası finansman desteğiyle şekillenip projeler üreten ATAK Projesi ve onlara bağlı birlikler. Güney Antalya Projesi, ÇALBİR, KUŞ-ATAK gibi birlikler buna örnektir.

- 7) Denizli kentsel alan bütünündeki 21 belediyenin ortak kullandığı kentsel katı atık “düzenli deponi alanı” örneğiyle zirvelen/simgelenen yerel yönetim birimleri arası, genellikle protokole dayalı, işbirliğinin diğer orta ölçekli kentsel alanlarda spesifik/belirli hizmetler/amaçlar bazında güçlendirilmesi (daha fazla bilgi için: Özgür, 2007; Özgür, Savaş Yavuzçehre ve Cigeroğlu, 2007; Özgür ve Kösecik, 2006).
- 8) 5393 sayılı ve Temmuz 2005 tarihli yeni Belediye Kanununun 4. maddesine göre belediye kurmak için asgari 5.000 nüfus gerekmesi ve belirli hallerde belediye kurulmasının yasaklanması. Benzer biçimde 59. Hükümetin yasalaştırıp ilk yerel seçimlerde (Mart 2009) uygulanacak 2.000 altında nüfusa sahip belediyelerin köy statüsüne döndürülmesi düzenlemesi. Bu iki düzenlemeden birincisi parçalanmanın artmasını oldukça yavaşlatmaktadır. İkinci düzenleme uygulanırsa, kentsel alanlardaki kimi en küçük belediyeler köy statüsüne dönüşeceğinden, bunlar da mücavir alana katılabilir.

Uluslararası literatürde yukarıda listelenen modellerden daha fazla alternatif vardır. Bunların bir kısmı özel sektörden hizmet satın alma ve paralel hareket etme gibi Türkiye özeli açısından cılız örneklerdir ve incelenmesi bu çalışmanın kapsamını aşmaktadır.

AYDIN İLİNDE ORTA ÖLÇEKLİ KENTSEL ALAN ÖRNEKLERİ VE BUNLARIN KAPSAMLARI

Aydın İlinde Aydın Merkez İlçe ve onu çevreleyen İncirliova gibi komşu ilçeler, Kuşadası-Söke, Nazilli ve çevresi orta ölçekli kentsel alanları bulunmaktadır. Bunlardan yönetim sorunları daha çok gündeme gelen ve daha kalabalık nüfuslu Kuşadası-Söke ile Aydın-Merkez İlçe bu çalışmada ele alınıp irdelenmektedir. Bu bölümde bu iki kentsel alanın özellikleri özetlenmekte; her ikisi için de dar ve geniş anlamda kentsel alan tanımları ve sınırları üzerine denemeler yapılmaktadır.

Kuşadası-Söke Kentsel Alanı

Kuşadası İlçe sınırlarında en kuzeyde Kuşadası Belediyesi ile başlayan, ortada Davutlar Belediyesi ile devam eden ve sahilin en güneyinde Davutlar'dan Dilek Yarımadası Milli Parkının Kuzey kesimine kadar uzanan Güzelçamlı Belediyeleri yer almaktadır. Sahilden uzaklaşarak Kuşadası'nı Söke'ye bağlayan karayolu aksı üzerinde veya yakınında İlçenin sahil kesimine yakın, ancak doğrudan sahil bağlantısı olmayan Soğucak, Caferli,

Yaylaköy Köyleri ile kuzeyde İzmir il sınırına yakın bölgede Yeniköy, Çınarköy, Kirazlı Köyleri bulunmaktadır. Bazı turistik tesisler ve yayla evleri Kuşadası'nı kestirme köy ve il yollarından Aydın Merkez'e bağlayan bu köylere kadar uzanmış durumdadır. Kuşadası ve Davutlar Belediye sınırlarında yoğunlaşan nüfus ve yerleşme, yağ lekeli özelliği içinde denizden iç kesimlere ve Söke'ye doğru yayılmaktadır.

Kuşadası kenti ve İlçesi doğu ve güneydoğuda Söke İlçesi, güneybatı ve batıda Ege Denizi, kuzeyde İzmir İlinin Selçuk İlçesi ve kuzeydoğuda Germencik İlçesi ve Selçuk İlçesinin Çamlık Kasabasıyla çevrilidir. Yükseklikleri fazla olmayan Bülbül Dağı (359m.) Davutdağ (446m.) Maden Dağı (640m) ve Kuşadası Körfezi ile çevrili olan Kuşadası'nın 1970'de 10.186 olan kent nüfusu 1990'da 43.636'ya, 1997'de 54.502'ye ulaşmıştır. Kuşadası Ticaret Odası verilerine göre yazın kapasitesinin çok üzerinde bir nüfus taşıyan Kuşadası'nın 1990 yılı yaz aylarında İlçe nüfusu 463.000 iken 1997'de 795.000 olmuştur. 12.03.1990 tarihinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı ile Turizm Bakanlığı tarafından onaylanan 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı (7.251 hektar) ve 07.06.1991 tarihinde aynı Bakanlıklar tarafından onaylanan 1/5.000 ölçekli Nazım İmar Planında tüm Kuşadası için önerilen nüfus 351.455 kişidir ve bu doyma nüfusu olarak kabul edilmiştir. Ancak 1994-1998 arasındaki plan değişiklikleriyle önceki planlarda ayrılan 550 hektar yeşil alanın 40 hektarı kullanılarak ilave 69.423 kişilik nüfus için yapılaşma alanı yaratılmıştır (Birişçi vd., 2001). 2007 ADNKS sonuçlarına göre, Kuşadası'nın belediye nüfusu 54.663, ilçe nüfusu 73.543'tür. Kuşadası İlçesindeki Davutlar'ın belediye nüfusu 9.599, Güzelçamlı'nın 5.311'dir.

1891 yılında belediye teşkilatı kurulan Söke, Aydın il merkezine 50 km. uzaklıktadır. Söke'nin, doğusunda Koçarlı, güneyinde Milas (Muğla), güneybatısında Yenihisar (Didim), batısında Ege Denizi, kuzeybatısında Kuşadası ve Selçuk, kuzeyinde Germencik yer alır. İlçe topraklarının büyük bölümü alçak düzlüklerdir. İlçenin güneydoğusunda Beşparmak Dağı, kuzey/kuzeybatısında da Aydın Dağlarının batı uzantısı olan Samsun Dağı bulunmaktadır. Beşparmak ve Samsun Dağları ile Büyük Menderes Irmağı ve Söke Ovası kent için doğal sınırlar oluşturmuş, kent bu dağların etekleri ile ovanın kıyısında, kent içinden geçen Söke Çayı vadisinin iki yamacı üzerinde yerleşmiş, çayın birikinti yelpazesi üzerinde kurulmuştu (Göney, 1975: 362-363). 2007 ADNKS sonuçlarına göre, Söke'nin belediye nüfusu, 66.156, ilçe nüfusu 115.939'dur. Tarım ve turizm potansiyelinin neden olduğu göçlerle artan nüfusıyla kent Kuşadası ile Didim yönlerinde, ana yollara paralel biçimde gelişmektedir (Detaylı bilgi için: Genç, 2008).

Yerleşme özellikleri, yerleşim birimi sayısının fazlalığı nedeniyle Söke'de ilçe merkezi ve bazı belde, köy ve belediyeler içiçe geçmiş, kent, yer-

leşme alanı ve nüfusu coğrafi engeller ve sınırlamalar dikkate alınmadan gelişmiştir. Söke'de ilk imar planı 1946 yılında, (harita için: arkiv.arkitera.com/p6751-soke-İmar-planı-projesi.html) ikinci plan 1968 yılında yapılmıştır. 27.140 olan Söke nüfusunun 1990 yılında 58.618'e ulaşacağı varsayılan bu planda 200 hektar alan imarlı hale getirilmiştir. 1/5.000 ölçekli üç nazım imar planı paftası ile 26 adet 1/1.000 ölçekli paftadan oluşan revizyon imar planları 1986 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu planlarda kentin 2000 yılı nüfusu 60.000 kabul edilmiş, toplam imarlı saha yaklaşık 369 hektar olarak planlanmıştır. 1990 yılından itibaren mevcut planların ihtiyaca cevap veremez hale gelmesi ve 2000'de nüfusun 62.384'e ulaşması nedeniyle, imar planları yerini mevzii imar planlarına bırakmıştır. Kuşadası-Söke Çevre Düzeni Planı 6.3.1990 tarihinde Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. 2004 yılından itibaren hem çarpık ve mevzii imar planlarıyla gerçekleşen yapılaşmayı durdurmak hem de kentin ve bölgenin geleceğini planlamak için yeni bir planlama çalışması başlatılmıştır. 07.06.2006 tarihli Belediye Meclisi kararı ile onaylanan yeni planlar, 10 adet 1/5000 ölçekli nazım imar planı paftası ve 111 adet revizyon planı paftasından oluşmaktadır. 6.000 hektarlık alanı kapsayan bu çalışma kentin gelişmesine planlı bir müdahaledir. 25 yıllık bir dönemi kapsayan bu planların, 2030 yılı Söke kent nüfusu tahmini 150.000 kişidir. Söke Nazım Planı çalışmalarında; (1) kentin Kuşadası ile etkileşimi ve metropol bütünleşme potansiyeli dikkate alınmış; (2) bu amaçla Kuşadası-Söke Makroform Şeması hazırlanmış ve ayrıca (3) 1/25.000 ölçekli bir çevre düzeni planı taslağı tanzim edilmiştir. Bu üst ölçekli planlar, yetkili bakanlıklar tarafından onaylanmamış olmakla birlikte, Söke Belediyesi tarafından onaylanan Nazım İmar Planının esaslarını belirlemede önemli katkılar sağlamaktadır. 2006'da son şeklini alan Söke Nazım İmar Planında Sazlıköy yönünde kentteki OSB ve oto sanayi siteleri, galericiler, özel proje bölgeleri ve ihtisas siteleri, terminal alanı, kent içinde yerleşmesi sakıncalı depolama tesisleri yer almaktadır. Bağarası-Söke Ovası yönünde ise, Bağarası yolu, 6. kilometreye kadar olan bölge tarım ürünleri için büyük depoların yapılmasına, 4. km kentsel katı atık düzenli depolama alanına ayrılmıştır. Ayrıca ilk defa, Yenikent Mahallesi ve kurulması düşünülen Söke vakıf üniversitesi alanı da Nazım İmar Planına dâhil edilmiştir (Detaylı bilgi için: Genç, 2008).

İkinci konutlar, büyük alışveriş merkezi, 4328 konutluk Uydukent Toplu Konut Kooperatifi inşaatı ile yerleşik alanları birbirlerine giderek yaklaşan ve kentsel katı atık bertarafı ile içmesuyu temini gibi bazı yerel kamu hizmetlerini ortaklaşa yürüten Kuşadası ve Söke kentlerini kapsayan Kuşadası-Söke kentsel alanı dar, geniş ve en geniş anlamda tanımlanabilir. Ayrı-

ca Kuşadası ve Söke için ayrı ayrı kentsel alan tanımları da yapılabilir (Detaylı bilgi için: Özgür, Genç ve Aksu, 2007).

Dar anlamda Söke kentsel alanı Söke Belediyesine çok yakın konumda yer alan Savuca (2 km), Sazlı (3 km), Yenidoğan (4 km) gibi bazı kasaba/belde belediyeleri ile Akçakonak (8 km), Burunköy (11 km), Argavlı (13 km), Özbaşı (15 km), Çalıköy (16 km) Köylerini kapsar² (Genç, 2008: 157). Dar anlamda Kuşadası kentsel alanı ise Kuşadası, Davutlar, Güzelçamlı Belediyeleri ile Ağaçalı, Caferli, Yaylaköy ve Soğucak Köylerini kapsamaktadır. Yukarıda Kuşadası ve Söke kentsel alanları için ayrı ayrı verilen yerleşimlerin tamamı dar anlamda Kuşadası-Söke kentsel alanını oluşturur.

Geniş anlamda Kuşadası-Söke kentsel alanı tüm bu yerleşimlere ilaveten Kuşadası İlçesinin Sultaniye, Yeniköy, Çınarköy, Gökçealan, Kirazlı Köyleri ile Söke İlçesinin Güllübahçe Belediyesini, İzmir İli Selçuk İlçesinin Pamucak sahilini kapsıyor olabilir. Kuşadası-Söke için, ayrıca, en geniş anlamda kentsel alan tanımı yapılabilir. Bu tanıma Selçuk İlçe Merkezi³, Selçuk İlçesi Çamlık Kasaba Belediyesi, Dilek Yarımadası Milli Parkı güney kısmında (Güllübahçe Belediyesi güneybatısında) yer alan Söke İlçesinin Yuvaca, Atburgazı, Tuzburgazı, Doğanbey Köyleri ile Söke Ovası ve Menderes Nehri güneydoğusunda yer alan Bağarası Belediyesi ile bu yöredeki Burunköy, Yeniköy ve Çalışlı Köyleri dâhil edilebilir. Nitekim önerilen ve 1/25.000'lik imar planına işlenen Söke Havaalanı Söke kent merkezi ile Bağarası Belde Belediyesi arasındaki --geniş anlamda Kuşadası-Söke kentsel alanının bir parçası konumuna gelen-- tarımsal alanda yer almaktadır.

Kuşadası-Söke kentsel alanı tanımını yapmayı sağlayan unsurlardan bir bölümü de gerek Söke'nin, gerekse Kuşadası'nın kentsel gelişme süreçlerinin izlenmesi yoluyla bulunabilir. Tarihi kayıtlara göre, Kuşadası uzun bir dönem bu çalışmada yapılan geniş tanıma benzer biçimde yönetilmiştir. 1923 yılına ait İzmir Vilayet istatistiklerine göre, İzmir'e bağlı bir kaza merkezi olan Kuşadası'nın Selçuk ve Davut olmak üzere iki nahiyesi ile 30 köyü bulunmaktaydı. Bu köylerden bir kısmı (Anya, Burgaz, Çınar, Havutçulu, Sultaniye, Kurfal, Kirazlı, Yayla, Aziziye) Kuşadası'na; bir kısmı da (İslamçanlı, Türkçanlı, Caferli, Çerkez Davut, Osmaniye, Tırha, Rumçanlı Davut'a; Arvalya, İcadiye, Belevi, Branga, Barutçu, Burhaniye, Civaşır, Hamidiye, Hayriye, Şeyhler, Şadiye Kozlupınar, Kuyumcu ve Çirkince) Sel-

² Yamaç, Yeşilköy, Avşar (25 km), Bayırdamı (27 km), Sayrakçı (29 km), Karaatlı, Karakaya, Tuzburgazı (32 km), Ağaçalı, Demirçay, Doğanbey, Güzeltepe (35 km) Köyleri geniş anlamda Söke kentsel alanı kapsamında olabilir.

³ 1/25.000 Ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Raporuna göre, kültürel ve tarihi kaynak potansiyeli yüksek olan Selçuk kesimi turizm ilişkileri bakımından Aydın'ın Kuşadası ilçesiyle etkileşmektedir. http://www.izmimod.org.tr/iknip/03_mekansalanaliz.pdf

çuk'a bağlıydı (Yapucu, 2001: 306). 1957 yılında Kuşadası'nın İzmir'den ayrılıp Aydın'a bağlanması sırasında, Kuşadası'na bağlı, bucak merkezi Selçuk olan Akıncılar Bucağı (Acarlar, Belevi, İcadiye, Hayat, Şirince); Kuşadası'nın Selçuk'a yakın Burgaz, Çamlık, Havutçulu, Sultaniye, Gökçealan Köyleri, Selçuk'a eklenmişti (Emekli, 2001: 57).

Daha önceki dönemlerde birleşme çabaları ile birleşme-ayırılma durumları Söke'de de görülmektedir. Sazlı, Savuca, Didim --ve bağlı yerleşim yerleri-- örneklerinde olduğu gibi, bu kentsel alan bütünü oluşturulan yerleşim yerlerinden bir bölümü kısa zaman öncesine kadar Söke'ye bağlı köyler iken daha sonradan belediye haline gelmişlerdir (Genç, 2008:159). 15–16. yüzyıllarda Söke'nin yerleşim özelliklerine bakıldığında, bu dönemde ayrı ayrı köyler olan Savcı, Çonlu, Kemer, Kömenos, Akçaşehir, Tırha'nın Söke'yi çepeçevre kuşattıkları belirtilmektedir (Telci, 2002: 19). 19. Yüzyıla ait salnamelerde de Söke'nin coğrafi konumunun tarifi şöyledir: Kuzeyde Kuşadası Kazası ve Ayasuluğ Nahiyesi, doğuda Aydın ve Çine, güneyde Milas Kazası ve batıda Ege Denizi (Yapucu, 2002: 37).

Aydın (Merkez İlçe) Kentsel Alanı

Aydın kentsel alanının gelişim sürecinde 1866 yılında demiryolunun ve 1950–1960 yıllarında Denizli-İzmir Karayolunun yapımının büyük etkisi vardır (Uğur, 2003). Aydın (Merkez İlçe) kentsel alanı tanımı içinde yer alan yerleşim yerlerinin hemen hepsi yolun etrafında, ana ulaşım hattına yakın konumda bulunan ve Menderes Nehrinin Kuzeyinde, Nehir ve Aydın Dağları arasındaki bölgededir. 1940'lardan itibaren Aydın'da kentsel gelişme ve nüfus artışı hızlanmıştır. Aydın ili nüfusu, 1935'de 261.078 iken, özellikle kentin tarım potansiyeli nedeniyle yıllar içinde göçlerle (1950'lerde Bulgaristan ve Yugoslavya'dan, son yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan yapılan göçler) ve 1990'da Adnan Menderes Üniversitesi'nin açılmasıyla birlikte artarak 2000'de 950.757'ye yükselmiştir. Yerleşim özellikleri de değişen Aydın İlinde; 1940'lı yıllarda nüfusun yaklaşık %18'i kent merkezinde yaşarken, 2000 yılında nüfusun yaklaşık %70'i kent merkezinde yaşar hale gelmiştir (Deniz vd., 2005). 2007 ADNKS verilerine göre, Aydın Belediyesi'nin nüfusu 168.216, Merkez İlçenin nüfusu ise 231.884'tür.

Dar anlamda **Aydın** Merkez İlçe kentsel alanı merkeze yakın konumda bulunan Kalfaköy, Serçeköy, Tepecik, Kadıköy, Ovaeymir, Kemer ve Işıklı'yı kapsar. İzmir-Denizli Devlet Karayolu üzerinde bulunup Merkez İlçe ile gün içinde yoğun ulaşımın olduğu ve kentsel gelişmenin de bu yönde yaşandığı İncirliova İlçesi ile yine Merkeze yakın konumda ve sınırlarında faal bir organize sanayi bölgesi bulunan Umurlu Belde Belediyesi de dar anlamda Aydın (Merkez İlçe) kentsel alanı içindedir.

Geniş anlamda Aydın kentsel alan tanımına, en azından, dar anlamın kapsadığı yerleşim birimlerine, Germencik ve Köşk İlçeleri ile kalabalık nüfuslu Ortaklar ve Atça belde belediyeleri eklenmelidir. Geniş anlamda Aydın kentsel alanı, batıda Ortaklar, Doğuda Denizli-İzmir Devlet Karayolu kesiminde Denizli il sınırı; güneyde yine büyük ölçüde Denizli-İzmir Karayoluna paralel biçimde uzanan Büyük Menderes Nehri, kuzeyde ise --çok yüksekte ve ulaşım engelleri bulunan Aksu, Işıklar, Ovacık gibi dağ köyleri hariç tutulmak üzere-- Aydın-İzmir il sınırı arasında kalan coğrafyadaki birçok belediye ve köyü kapsamaktadır. Yukarıda çizilen coğrafi sınırlar arasında kalan Buharkent, Kuyucak, Nazilli ve Sultanhisar İlçeleri de bu alana dâhildir. Bu sınırlar içinde kalan Sinekçiler, İsabeyli, Eskihisar, Gölcük Köyleri ile Pirlibey, İsabeyli, Aslanlı, Salavatlı, Acarlar, Kurtuluş, Pamukören gibi birçok kasaba belediyesi de geniş anlamda Aydın kentsel alanının parçasıdır. Denizli-Aydın-İzmir Devlet Karayolu boyunca ve yakın çevresinde lineer biçimde 100 kilometreyi aşan uzunluk ve genellikle 5–15 km genişliğinde Ortaklar-Aydın-Nazilli-Buharkent şeklindeki kentsel alan tanımı aslında Aydın Eski Belediye Başkanı Dr. Hüseyin Aksu tarafından 1998–2000’de yürütülen “Aydın büyükşehir olacak” kampanyasının son döneminde tasavvur edilmişti.

AYDIN İLİNDE ORTA ÖLÇEKLİ İKİ KENTSEL ALANIN YÖNETİMİ SORUNU VE SORUNLARI

Kuşadası-Söke ve Aydın merkez ilçede bahsedilen gelişme, nüfus artış özellikleri bu alanların hızlı ve kontrolsüz biçimde büyümesi, çevrede yer alan köy, kasaba ve beldelerin büyük bölümünün bitişik hale gelmesiyle bu alanların yönetimi güçleştirmiştir. Bu yönetim sorunları kısaca şöyle özetlenebilir; 1) Yoğun göç ve ikincil konutların yol açtığı düzensiz, verimli tarım alanları üzerinde kentsel gelişme, altyapı başta olmak üzere kamu hizmetlerinin sunumunda yaşanan yetersizlikler, 2) İç içe geçmiş çok sayıda belediye ve köyün altyapı ve ulaşım planlanmasının ayrı ayrı yapılmasından kaynaklanan parçalı planlar, 3) Kentsel gelişmeyi sınırlayan doğal eşikler⁴ (Ege

⁴ B. Menderes Havzası içinde yer alan kentlerin hemen hepsi oviden ziyade dağ veya tepelerin eteğine, buradaki meyilli arazilere, genellikle gerideki arızalı sahalardan aşağıya inen derelerin birikinti yelpazeleri üzerinde yerleşmiş kenar kentlerdir. Bu yerleşme özelliğinin ortaya çıkmasında eski dönemlerdeki savunma koşullarının, su temini, depremler karşısında sağlam bir zemin ihtiyacının etkisi büyüktür. Daha sonraki ise kentler genellikle içinden önemli yolların geçtiği büyük vadiler yanında kurulmuş, çoğu, iki, üç veya daha fazla yola tekabül eden vadilerin kavşak noktaları civarında yer almışlardır. Örneğin Söke, Söke Çayı, B. Menderes ve Bafa oluğu kavşağında; Aydın, Çine Çayı ve kuzeyindeki İkizdere'nin kesişiminde; Atça ve Nazilli B.Menderes Vadisi ile Akçay kavşağında; Kuyucak, B. Menderes Vadisi ile Dandalas Çayı kavşağında, Sarayköy, B. Menderes Nehri ile Çürüksu kavşağında kurulmuştur (Göney, 1975: 364-366).

Denizi, Diley Yarımadası Milli Parkı, Söke Ovası vb.) ve kent içinde yerleşmesi sakıncalı olan veya gereken büyük ölçekli alanların bulunmaması veya kentsel gelişmeyi sınırlayan insan yapımı yapı stokları nedeniyle belediye sınırları dışına çıkması gereken tesislerin varlığı (Aydın'da havaalanı, Trailes antik kenti, ASTİM ve Umurlu Organize Sanayi Bölgeleri, İzmir Otobanı, asri mezarlık, TARIŞ Sargın Tesisleri, askeri sahalar gibi), 4) B. Menderes, Dilek Yarımadası Milli Parkı, Kuşadası-Davutlar sahili gibi doğal alanların, içmesuyu havzalarının birden çok belediyeyi ilgilendirmesi nedeniyle ortak planlanması ve yönetilmesi gerekliliği; jeolojik olarak yerleşime uygun olmayan alanların varlığı (Adnan Menderes Üniversitesi Aytepe Kampüsü ve çevresi, Söke Ovası, fay hatları ve bataklık arazileri gibi).

Kuşadası-Söke Kentsel Alanında Kentsel Gelişme ve Alan Yönetimi Sorunları

Yoğun göç ve ikinci konutların neden olduğu düzensiz kentleşmenin sonucunda Kuşadası İlçesinin turizme en elverişli alanları olan sahil kesimi ikinci konutlarla kaplanmıştır (Aksu, 2002b; Özgür, 2001). Kuşadası sahil kesimindeki çarpık yapılaşmayı ve ulaşım sorunlarını 2002 Genel Seçimleri, Kuşadası Seçim Beyannamesinin Kuşadası Turizm Master Planı başlığı altında ele alan Aksu (2002b) şunları ifade etmekteydi:

“Bu alanlar sağlıklı bir planlama ile oluşmuş, yıllarca yapılan mevzii imar planları ile çarpık ve yoğun bir yapılaşmaya sahne olmuştur. Sahil kesiminde bulunan plajların dibine kadar uzanan yazlık konutlar, sahilde yapılabilecek bir ana ulaşım arterinin (sahil yolu) açılmasını artık imkânsız kılmıştır. Bu alanda oluşan sosyal donatı, ticaret dokusu da tamamen çağdışı biçimde gelişmiştir. Daha önemlisi, sahil bölgesinin bir ulaşım planı olmadığı gibi; labirente benzeyen bir yol ağı ortaya çıkmıştır. 17km uzunluğundaki, Kuşadası-Davutlar-Güzelçamlı yolu eski köy yolu olarak kalmış, bu yol ile sahildeki yerleşmeler arasında hiçbir ana bulvarın yer almadığı, köy yollarından darboğazlar yaratılmıştır. Betonlaşan ve turizme hizmet vermesi artık mümkün görünmeyen sahil kesiminde; emlak değerleri giderek düşmüş, Türkiye'nin en değersiz yazlıklarından oluşan kocaman bir köye dönüşmüştür. Kısa vadede turizme en elverişli olan bu kesimin tasfiye edilmesi, yenilenmesi ve turizme hizmet verecek modern tesisler kurulması imkânsız görünmektedir.”

1985 yılında imar yetkisinin belediyelere verilmesinden sonra sahil kentlerindeki kooperatiflerin freninin patladığını ve son yıllarda alınan tedbirlerin köklü çözümler üretmede yeterli olmadığını iddia eden İnşaat Mühendisleri Odası Kuşadası Temsilcisi Yusuf Güneş (2002), 27 kilometrelik Karaova'nın konut tarlası olduğunu belirterek, kentin bir bütün olarak ele alınarak planlanması ve bu konuda mimar mühendislerle danışılması gerek-

tiğini ifade etmektedir. Özaydın'a göre (2001: 417), "Kuşadası'nın çok yoğun biçimde ikinci konutların istilasına uğraması, kenti bir uçtan bir uca kateden İzmir-Söke yolu boyunca yeni konut alanlarının oluşumu, turizmin baskısıyla konaklama tesislerinin büyük alan tüketiminde bulunmaları, doğal kaynakların taşıma kapasitelerini zorlamakta"dır. 2006 Yılı Aydın İl Çevre Durum Raporuna (2006: 62) göre, "Kuşadası civarındaki köylerin yerleşik alanlarına bitişik arazilerde, genelde büyüklüğü (1-2 dönüm) tarım arazileri içine ikinci konut ve daimi yerleşim amaçlı nitelikli konut yapımı talebi artmaktadır". İkinci konutların ve turizm amaçlı faaliyetlerin yoğunluğuna bağlı olarak Kuşadası'nda altyapı tesisleri yetersiz kalmakta ve verimli işletilememektedir. İçmesuyu temini konusunda uzun vadeli bir proje bulunmayan Kuşadası'nda su ihtiyacının tamamı yeraltı suyundan sağlanmaktadır. Devlet Su İşleri (DSİ) tarafından izin verilen ruhsatlı kuyular dışında çok sayıda belgesiz kuyu bulunmaktadır. Yeraltı suyu kalitesi ruhsatsız kuyularda aşırı çekimler nedeniyle bozulmaktadır (Dölgen ve Alpaslan, 2001: 488).

Diğer taraftan, 2000'li yıllarda, mevcut bir plan olmaksızın, Söke-Kuşadası arasında kalan Yaylaköy, Ağaçlı, Caferli gibi köyler ve civarında yayla evleri çoğalmaktadır. Belediye sınırları içinde uygun alanların bulunmaması nedeniyle KUŞ-ATAK kapsamında yapılacak olan tesislere Söke ve Kirazlı yönlerinde yer seçilmekte ve kent genel olarak Söke yönünde gelişmesini sürdürmektedir. Kuşadası tarafında Güzelçamlı Belediyesi ise bir yanda Dilek Yarımadası Milli Parkı, bir yanda Ege Denizi ve diğer yanda Beşparmak Dağlarının sınırlayıcı etkisiyle Davutlar yönünde gelişmektedir.

Bir yandan Beşparmak Dağları diğer yandan Söke Ovası ile sınırlanan Söke'de dört gelişme yönü ortaya çıkmıştır: Sazlı yönü, Bağarası (Söke Ovası yönü), Kuşadası yönü ve Yenidoğan (Didim Yönü). Bunların her birinde sınırlayıcı unsurlar olmakla beraber (Sazlı yönünde dağlar, Çimento Fabrikası, kent mezarlığı ve Aydın Karayolunun; Bağarası yönünde 1. sınıf tarım toprağı, alüvyon Söke Ovasının, Yenidoğan-Didim yönünde askeri tesislerin bulunması) Kuşadası yönünde kentin gelişmesini sürdürdüğü görülmektedir. Kent içinden geçen Söke Çayına paralel biçimde uzanan bu yön; Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nün incelemelerine göre, heyelan bölgesidir, fay hatları ve zemin sorunları bulunmaktadır. Bu kesimde sadece Söke-Kuşadası Çevre Yolunun sağ ve sol yanı yapılaşmaya uygundur. 2006 yılında onaylanan 1/5.000 ölçekli Söke Nazım İmar Planı paftasında da planlama sahasının yaklaşık %42'si oluşturan, jeolojik etütlere göre heyelan bölgesi olarak belirtilmiş olan yerler, yeşil alan olarak planlanmıştır. Bu durumda kentin ana gelişme yönü, her türlü riskine ve tarım toprağı kaybına karşın, Söke Ovası yönü ile Söke-Kuşadası-İzmir Karayolunun iki yanında dar bir

koridor olarak ortaya çıkmaktadır (Genç, 2008: 162). MTA'nın 1999'da yaptığı çalışmaya göre kentin Sazlı(köy) yönünden başlayıp, Aydın Caddesi'ni takip ederek, Kemalpaşa Mahallesi'ne ulaşan ve yapılaşma açısından en yoğun bölgelerinden birini tehdit eden bir fay kırığı da bulunmaktadır (Dalgıç, 2003: 16).

Aşırı nüfus yığılması, kentleşme ve sanayileşmeye bağlı sorunlar, Aydın ve Söke'nin de içinde yer aldığı Büyük Menderes Havzasında da yaşanmaktadır. 1. sınıf sulak alan olan Büyük Menderes Havzası, Büyük Menderes Nehri ve Ovası, Dilek Yarımadası Milli Parkı, Bafa Gölü Tabiat Parkı, Eski Doğanbey Köyü sit alanını kapsamaktadır. Havza, içinde yer alan kentlerin gelişme süreçlerinden, atıklarından, sanayi faaliyetlerinden, maden ve taş işlemeciliğinden oluşan kirleticilerin etkisi altındadır. Bunların üstesinden gelmek ve havzanın korunmasını sağlamak için, bir bütün olarak planlanması ve yönetilmesi, havza içinde belirli gelişme merkezlerinin tanımlanması, yapılacak fiziksel planlamalarda ölçeğin bu merkezler ve çevresinde olması, karşılıklı etkileşimler dikkate alınarak entegre bir plan bütünü haline getirilmesi gerekmektedir (Güney, 1999: 15).

Aydın'da Kentsel Gelişme ve Kentsel Alan Yönetimi Sorunları

Aydın Dağları'nın güney eteklerinde Tabakhane Deresi kenarında kurulmuş⁵ olan Aydın kentinin Denizli, İzmir ve Muğla olmak üzere üç gelişme yönü vardır. Kent, üç yönde de ancak daha yoğun olarak Denizli ve İzmir yönlerinde gelişmesini sürdürmektedir. Denizli-İzmir Demiryolu ve Denizli-Aydın Karayolu birbirine paralel biçimde, kenti ikiye bölerek geçmektedir (Erdem vd, 1999: 56). Kentsel gelişme sürecinde Aydın'da hem kent içindeki boş alanlarda yapılaşma artmış, hem de kent Doğu-Batı yönündeki akslar boyunca (İzmir-Aydın-Denizli Karayolu), çevresindeki verimli tarım alanlarını, meyve ve zeytin bahçelerini yerleşim, sanayi ve ticaret alanı (satış, depolama, benzin istasyonu, turizm ve eğlence tesisi, fabrika-atölye, otoyolları, OSBleri vb.) haline dönüştürerek, saçaklanmalar yaparak, bu güzergâhtaki ilçe merkezi, belde belediyesi, köylerle giderek yakınlaşarak gelişmektedir⁶ (Deniz ve diğ., 2005). Bu şekilde büyüme 1970'lerde, İzmir yolu üzerindeki birçok bağ ve bahçenin kamulaştırılarak sosyal konutların yapılmasıyla başlamış, 1980'lerde yeni sanayi sitesinin, DSİ Bölge Mü-

⁵ İlk kurulma yeri tepelerdeki Tralles antik kenti olan Aydın, zaman içinde daha aşağılarda gelişmesini sürdürmüştür. Bu şekilde gelişme özelliği B. Menderes havzasındaki diğer bazı kentlerde de görülmektedir; Milet ile eski Balat, Nisa ve Mastavra ile Nazilli'nin durumu böyledir (Göney, 1975: 365).

⁶ Göney'e göre (1975: 365), kentlerin çevrelerine doğru gecekondular, bağ ve bahçe evleri inşa edilerek büyümesi sonucunda şehirlerin köyleşmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Özellikle Söke, Denizli, Aydın ve Nazilli bu durumdadır.

dürlüğü tesislerinin yapılmasıyla devam etmiş ve günümüzde de etmektedir (Esbah, 2007: 452). Bölgede 1980 öncesi yapılan konutlar genelde tek katlı sayfiye evleri iken 1980–1990 döneminde 3–4 katlı konutlar, 1990 sonrasında çok katlı apartman blokları ve kooperatifler yer almaya başlamıştır.

Bu gelişme özelliğinin en önemli sonuçları, kentin saçaklanmalar yaparak gelişmesi yanında verimli tarım arazilerinin üzerinde yapılan tesislerin plan revizyonlarıyla kentsel kullanıma açılması sonucunda, tarım topraklarının amaç dışı kullanımı ve çevrenin tahribidir. İzmir-Aydın Otoyolu ve Otoyolun bağlantı yolları, Denizli yönündeki Umurlu OSB tarım alanları üzerindedir (Erdem vd, 1999: 57). Kent içinde uygun alanların olmaması nedeniyle bazı önemli tesisler de komşu belediye ve köy sınırlarında yerleşmektedir. TARİŞ'in yeni tesisleri, Aydın-Muğla Devlet Karayolu üzerindeki satış yerleri, Umurlu OSB gibi. OSB'nin yapılmasıyla kentte sanayi tesislerinin yoğunluğu artmış, 1986–2002 döneminde hızlanan ve yol boyunca Aydın ile Umurlu'yu birbirlerine daha da yaklaştıran bir kentsel gelişme süreci yaşanmaya başlamıştır (Esbah, 2007: 453). Muğla yönündeki kentsel gelişme sonucunda Aydın-Muğla karayolu çevresi konut alanları, büyük alışveriş merkezleri, oto galericiler, satış mağazalarıyla yoğunlaşmıştır. Bu süreçte bir zamanlar kent merkezine yakın köyler olan Çeştepe, Ovaeymir, Tepecik, Yeniköy yerleşimleri hızlı şekilde gelişmiş; 1992 yılında belediye teşkilatları kurulmuş ve Aydın kenti ile düzensiz biçimde birleşmişlerdir (Erdem vd., 1999: 56).

Bu kentsel gelişme özelliğinin nasıl yönlendirileceği konusu başlıbaşına bir sorundur. Sözkonusu alanda mevcut planların hiçbir arazi dönüşümleri ve yol açtığı sorunları ortadan kaldırmaya yetmemektedir. Çünkü mevcut durumda bu alan içindeki her belediye kendi planını yapmaktadır, yapılan planların herbiri farklı ve bütünsellikten uzaktır (Esbah, 2007: 457). Kentin sosyal, çevresel, coğrafi ve ekonomik yapısından kaynaklı mikro faktörlerin yanı sıra kuruluşlar arası koordinasyonsuzluk, bölgenin üst ölçek planlarının bulunmaması, çevresel değerleri göz ardı eden kişisel tercihler, sanayileşmeyi ve karayolu ulaşımını destekleyen politikalar da (Kılınç, 2008: 407) bu alandaki yönetim sorunlarının diğer nedenleridir. Bu kentsel gelişme özelliği altyapının ve sosyal tesislerin merkeze oranla daha düşük yoğunluktaki yerleşmelere yapılmasıyla; Denizli-İzmir Karayolunun kapasitesinin (yol üzerindeki tesislerin ürünlerini nakletmeleri, şehir içi trafiğin de buraya eklenmesi vb.) düşmesine yol açmakta ve nihayetinde kamu hizmetlerinin dengesiz ve gelişigüzel dağılmasına, verim düşüklüğüne; sanayi, ticaret ve konut alanlarının aynı aks üzerinde yerleşmesinden dolayı görsel kalitenin bozulmasına yol açmaktadır (Kılınç, 2000).

AYDIN İLİ ORTA ÖLÇEKLİ KENTSEL ALANLARININ YÖNETİMİ AÇISINDAN UYGULANMAKTA OLAN VEYA GÜNDEME GELEN ÇÖZÜMLER

Çalışma kapsamında incelenen Aydın merkez ilçe ve Kuşadası-Söke kentsel alanlarında ortaya çıkan yönetim sorunlarını azaltmak veya gidermek için gerek yerel yönetimler gerekse merkezi yönetim tarafından geliştirilen, bazıları uygulanan bazıları ise sadece fikir bazında kalan çözüm çabaları olmuştur (Detay bilgi: Özgür, Genç, Aksu, 2007). Çalışmanın bu bölümünde bu çabalardan söz konusu alanlarda öne çıkan büyükşehir belediyesi kurma, merkezi yönetimin uygulamaları; belediye birlikleri, mücavir alan düzenlemeleri, 1/25.000'lik planlar, bazı ilçelerin kapatılması, birleşme ve katılma uygulamaları üzerinde durulmaktadır.

Büyükşehir Belediyesi Kurmak

Aydın Merkez İlçe ile İzmir-Aydın-Denizli Devlet karayolu boyunca Ortaklar Belde Belediyesi (Germencik), Germencik, İncirlioiva, Aydın Belediyesi, Umurlu ve Köşk Belde Belediyeleri ile Karayolunun iki yanında kalan diğer küçük belediyeler ile birçok köyü kapsayan ve Menderes Nehrinin Kuzeyinde kalan bölgede bir lineer büyükşehir belediyesi kurulması fikrini dönemin Aydın Belediye Başkanı Hüseyin Aksu 1997–2000 arasında şekillendirilmiş ve proje kampanya haline getirilerek yasalaşma çabası gösterilmişti.

Büyükşehir belediyesi kurulması ve buna ilişkin imza kampanyaları 10–30 Haziran 1998 tarihleri arasında hız kazanmıştı. Aydın Büyükşehir (Belediyesi) kampanyalarını bir basın toplantısında değerlendiren dönemin Belediye Başkanı Dr. Müh. Hüseyin Aksu o dönemde Mecliste konuşulan büyükşehir belediyesi tasarılarını da eleştirmiş, olayın sadece Aydın'ın değil, Türkiye'nin meselesi olduğunu belirtmişti. Belediyelerin büyükşehir statüsüne alınmasında nüfusun ana ölçüt alınmasını yanlış bulan Aksu, Aydın'ın büyükşehir belediyesi statüsüne alınması açısından şunları vurgulamaktaydı (Aksu, 1998: 3):

“50 yıldır tekrarlanan hatalar yeniden tekrarlanmamalı. Hiç kimse megaköyler istemiyor, yaşanacak kentler istiyor. Altyapısıyla, planlı, projeli modern kentler. ... Biz kentler sıkışmadan, harap olmadan gelişmesini istiyoruz. Çarpık yapılaşmayla içinden çıkılmaz hale geldikten sonra büyükşehir olmuş neye yarar. İş işten geçtikten sonra büyükşehir yaparsan yarar yerine zararı çok olur. Şehrin gelişmesi ve çevresi önemli.”

O dönemde, dönemin Başbakan Yardımcısı ve Milli Savunma Bakanı Aydın Milletvekili İsmet Sezgin'e ilaveten 7 belediye başkanı ve bu belediyelerin meclis üyeleri, 21 köy muhtarı, 21 mahalle muhtarı ve Aydın Vilayet protokolünün katılımıyla Aydın "temsili" Büyükşehir Belediyesi Meclis toplantısı gerçekleştirilmişti. Dönemin diğer 7 Aydın milletvekili ise, söz vermelerine rağmen, Aydın "temsili" Büyükşehir (Belediye) meclis toplantısına katılmayıp Aydın'ın büyükşehir (belediyesi) olması için gerekli desteği vereceklerini belirterek imza kampanyasına bizzat katılmışlardı (Yeni Aydın Gazetesi, 1998: 1). Söz konusu proje, 2000 yılında da devam etmişti. Hürriyet Gazetesinin 8.5.2000 tarihli haberinde, Aksu'nun kentin büyükşehir olması için yaptığı çalışmaları ve gerekçelerini "Aydın Neden Büyükşehir Olmalı" adlı kitapçıkta topladığı ve bu kenti tanıtıcı kitapçığı, milletvekilleri, bakanlar ve belediye başkanlarına gönderdiği belirtilmekteydi. Aksu, "Aydın'ın Ortaklar'dan Buharkent'e kadar büyük bir metropol alanı var. 110 yerleşme biriminin 26'sı belediye. Çağlar boyu tüm Anadolu'yu beslemiş, ilk demiryoluna imza atmış, ülkenin kaderinde önemli rol alan insanları yetiştirmiş Aydın'ı sorunlar yumağına mahkûm etmeyin" ifadesiyle Aydın'ın lineer biçimde Doğu-Batı ekseninde uzanan bir şekilde büyükşehir belediyesi olma gerekliliğini dile getirmekteydi. Aksu, kentin büyükşehir belediyesi olması için 1999 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Demirel'in Aydın'ı ziyareti sırasında ve ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'dan Başbakanlığı döneminde büyükşehir belediyesi sözü aldığını ifade etmişti. Ankara'ya, bakanlıklara faks çekilmesi için kampanyaya başlatan Aksu 5.000 broşür bastırılmış, oda, dernek, vakıf, sendika, partilerin de desteğini istemişti (Hürriyet Gazetesi, 01.01.2000).

Yeni Asır Gazetesinin 17-26 Nisan 2000 tarihlerinde yayımladığı 9 bölümlük "Ege Bölgesindeki Belediye Başkanları ile Başkanların Birinci Yılı" Yazı Dizisinin 4.'sünde Aydın Belediye Başkanı Hüseyin Aksu ile görüşülmüştü. Gazeteye göre, bütün hesaplarını büyükşehir belediyesi statüsü üzerine yapan Aksu, bu röportajda daha geniş bir alanı ve altı ilçeyi kapsayan yeni bir Aydın lineer büyükşehir belediyesi modeli ile ilgili olarak şunları ifade etmekteydi:

"Ben Aydın'ı sorunsuz bir kent yapmak için başkan oldum. İlk beş yılda bunun alt yapısını tamamladım. Artık Aydın Belediyesi'nin önü açık. Büyükşehir olmayı hak eden bir altyapı oluşturduk. Büyükşehir olmak için sadece kent nüfusunun dikkate alınması yeterli. Biz Aydın'ın 50 yıllık geleceğini planladık. 1 il merkezi, 6 ilçe 18 belediyesi olmak üzere toplam 26 belediyenin bulunduğu Aydın Metropol çevre düzeni planımız hazır. Kimsenin Aydın'ı sorunlar yumağına mahkûm etmeye hakkı yok. Aydın Büyükşehir yapılırsa çağdaş bir büyükşehir nasıl kurulur, bütün Türkiye'ye bunun örneğini sergileyeceğiz. Aksi

takdirde, Aydın da çözümsüz sorunlara boğulacak, çarpık bir büyükşehir olacak, onu kurtarmak çok zor olacak.”

30.08.2000 tarihinde yine Yeni Asır Gazetesinde çıkan bir başka habere göre, dönemin (9.) Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel o tarihteki konuşmasında Aydın İl Merkezinde büyükşehir belediyesi kurulmasıyla ilgili şunları söylemekteydi:

“Ortaklar’dan Nazilli’ye kadar bir Aydın vardır. Öncesinde birbirinden ayrı olan kasabalar bugünlere kadar bir tespihin taneleri gibi olan yol boyundaki bütün yerleşim yerleri adeta bir yerleşim birimi haline gelmiş ve Ortaklar – Nazilli arasındaki yol, bir cadde halini almıştır. ... Bu hadisenin bir disiplin altına alınması şarttır, aksi halde bir süre sonra buralar oturulamaz hale gelir. Onun içindir ki, Aydın’ın büyükşehir olma talebi vardır. Bu talebe ben de desteğim.”

İzmir-Aydın-Denizli Karayolu boyunca Aydın Belediyesi doğu ve batısında lineer büyükşehir belediyesi kurulması fikri ve çabası birkaç yıllığına (özellikle 1998–2000) Aydın’ın gündeminde kalmıştı. TBMM’ye inemeyen Aydın Büyükşehir Belediyesi Tasarısına ilaveten daha cılız biçimde ve 2002 yılında yine Dr. Müh. Hüseyin Aksu Kuşadası-Söke kentsel alanında da bir büyükşehir belediyesi kurulması ve bu kentsel alanın turizm metropolü olarak değerlendirilmesini savunmuştu. 3 Kasım 2002 Genel Seçimleri için Aydın Bağımsız Milletvekili Adayı olan Dr. Hüseyin Aksu, Söke, Aydın ve Kuşadası için hazırladığı basılı Seçim Beyannamelerinde Aydın Merkez’de ve Söke-Kuşadası’nda birer büyükşehir belediyesi kurulmasını savunmaktaydı. Söke ve Kuşadası Seçim Beyannamelerinde (2002a; 2000b) benzer ifadelere yer veren Dr. Aksu Söke Beyannamesinde şunları kaleme almıştı:

“Söke kentsel gelişmesinin bir makro plan hazırlanarak; Kuşadası, Davutlar, Güzelçamlı’yı da içine alan bir metropol olarak ele alınması gerekmektedir. Yani Söke, sadece kendi belediye sınırları içinde değil, yakın çevresindeki yerleşimleri de içine alan bir Büyükşehir olarak planlanmalıdır. Bu amaçla 1/25.000 ölçekli bir çevre düzeni planı hazırlanmıştır. Bu alanın altyapı ve ulaşım planlaması; sanayi, tarım ve turizm sektöründeki gelişmesi müşterek olarak ele alınmıştır. Böylece, Kuşadası’nın turizm potansiyeli genişletilerek, Söke’ye kadar yayılacak ve entegre bir turizm bölgesi haline getirilecektir. Söke’nin kentsel gelişmesi, Kuşadası istikametine taşınarak; verimli Söke Ovası istikametindeki gelişme önlenecek; Söke-Kuşadası arasında kalan engebeli ve dağlık bölge hem kentsel gelişmeye açılacak, hem de büyük turizm tesisleri ile donatılarak, çağdaş ve gelişmiş bir Söke ekonomisinin can damarı olacaktır.”

Daha önce bahsedildiği üzere, Söke’nin güneyinden başlayıp Kuşadası’nın kuzeyine ve hatta Selçuk’a kadar uzanan alanda varolan çok sayıda

köy ve belediye Kuşadası, Söke, Selçuk ve Davutlar Belediyeleriyle etkileşimli bir kentsel alandır. Bölgenin turizm potansiyeli, Söke kent merkezinde ve Kuşadası İlçesi sahilindeki çarpık yapılaşma gibi nedenler sahilden doğuya (iç kesimlere) doğru boş veya seyrek dokulu yerleşik alanları da kapsayan geniş bir arazide entegre planlama ve planlı-altyapılı kentleşmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu alanın tümünün tek elden planlanması ve/veya iki kademeli bir büyükşehir belediyesi statüsüne kavuşturularak yönetilmesi isabetli bir gelişme olabilir.

Merkezi Yönetimin KUŞ-ATAK gibi Müdahaleleri ve Yerel Yönetim Birlikleri

Merkezi yönetimin etkisinin ciddi boyutlarda olduğu KUŞ-ATAK gibi belediye birlikleri, Aydın ilinde kurulma sürecinde olup herbiri geniş alanı kaplayacak katı atık bertarafına yönelik hizmet birlikleri irdelemeye değerdir. Ege ve Akdeniz kıyılarındaki çevrenin ve deniz kirliliğinin önlenmesi amacıyla 1989 yılında Dünya Bankasının sağladığı Teknik Yardım Kredisiyle Akdeniz, Ege Turizm Altyapı Kıyı Yönetimi (ATAK) projesi başlamıştır. Bu Proje ile Çanakkale'den Antalya'ya kadar uzanan sahil şeridindeki turistik yerleşim bölgelerindeki içmesuyu, kanalizasyon, katı atıkların bertaraf edilmesi gibi çevre koruma projelerinin hayata geçirilerek altyapı yetersizliklerinin giderilmesi hedeflenmiştir. Ancak, daha sonra kıyı şeridindeki belediyeleri tek tek ele almak yerine, daha faydalı, verimli ve ekonomik olacağı gerekçesiyle tüm belediyeler 25 havza içerisinde toplanmıştır. Bu havzalar arasından 1998, 2005, 2020 yılları hedef alınarak, mevcut ve gelecekteki altyapı ihtiyaçlarına göre yüksek öncelikli 10 havza belirlenmiştir. Seçilen 10 havza içinde ise Kuşadası-Davutlar-Güzelçamlı Havzası ile Marmaris ve Alanya Havzaları öncelikli olarak değerlendirilmiştir. Havzalarda yapılan çalışmalar genellikle fizibilite seviyesinde kalıp hayata geçirilememiştir.

Turizm Bakanlığının koordinatörlüğünde sürdürülen KUŞ-ATAK Projesi (Kuşadası-Söke-Davutlar-Güzelçamlı Çevre Korunma, Altyapı tesislerini Yapma ve İşletme Birliği) 1993 yılında, Kuşadası, Davutlar, Güzelçamlı Belediyelerinin katılımıyla kurulmuştur. 2003'te Söke'nin, 2007 yılında Akbük, Sazlıköy, Akyeniköy, Savuca, Yenidoğan ve Bağarası'nın eklenmesiyle Birliğe üye belediye sayısı 10'a yükselmiştir. Birliğin kurulma nedeni, belediyelerin yapmakla sorumlu olduğu ancak maddi ve/veya teknik imkânsızlıkları nedeniyle tek başlarına yapamadıkları işlerde işbirliği sağlamaktır. Bu işlerin başlıcaları, içme ve kullanma suyu temini, isale hatları ve arıtma tesisleri yapımı, atık suların çevreye duyarlı biçimde bertarafı, kentsel katı atıkların ana toplama merkezlerinde toplanması ve depolanması, bölge içi ve dış turizmin gelişimini sağlama, çevresel sorunlar yaratmadan kıyı ve

doğal kaynakların kullanımı, turizmi olumsuz etkileyen sorunların giderilmesi, iç ve dış kredilerden turizm amaçlı faydalanılması, turizmin gelişimini sağlama amaçlı tanıtım faaliyetleri, yörede sağlık hizmetlerinin bir elden yürütülmesi, doğal afetlere hazırlıkta işbirliği, eğitim faaliyetleri düzenlemektir (Akdoğan vd., 2008: 440).

Kuşadası, Davutlar, Güzelçamlı Belediyeleri; içmesuyu temini, katı atık yönetim sistemi ve atıksu arıtma tesisi projesine katılmaktadır. Söke Belediyesi katı atık yönetim sistemi ve içmesuyu temini projesinde ortaktır. Akbük, Akyeniköy, Bağarası, Sazlıköy, Savuca ve Yenidoğan Belediyeleri ise sadece içmesuyu temini projesinde yer almaktadır. Kuşadası, Davutlar, Güzelçamlı Belediyelerini kapsayan içmesuyu, kanalizasyon, arıtma, çöp toplama ve imhası çalışmaları 1996 yılından itibaren KUŞ-ATAK çerçevesinde yatırım programında iz bedel ödeneği ile yer almaktadır (Aydın İl Çevre Durum Raporu, 2006: 124). Eylül 2008'den itibaren çöpler Kirazlı Köyü Tülüoğlu Mevkiinde yer alan KUŞ-ATAK Katı Atık Depolama Alanında toplanacaktır. Proje kapsamında Söke Belediyesi'ne 1090 konteynır, 15 kamyon, 64 geri dönüşüm kumbarası verilmiştir (Yeni Söke Gazetesi, 09.06.2008).

Projenin eleştirilen yönleri de vardır. KUŞ-ATAK Projesinin temel açmazı; proje ile altyapı sağlanacak alan için mekânsal planları ve kentsel gelişme stratejilerinin belirlenmemiş olmasıdır. Bir yandan, beton yığını olarak nitelendirilen, sahil kesimindeki ikinci konut yapılaşmasının tasfiye edilerek, bu alanın sağlıklı ve çağdaş bir turizm merkezine dönüşümü önerilirken; diğer yandan, aynı alana mevcut yapı stokuna altyapı getirilmesi hedeflenmektedir. KUŞ-ATAK projesinde, altyapı temin edilecek alanların mekânsal gelişmesi yeterince bilinmediği gibi, mühendislik açısından zorunlu veri olan, nüfus kabulleri ve tahminleri (projeksiyonları) dahi tam olarak belirlenmemiştir. Bu nedenle, KUŞ-ATAK Projesinin tam anlamıyla yaşama geçirilememiş olması, yaratacağı kaynak israfı dikkate alınarak isabetli olmuştur denilebilir (Özgür, Genç, Aksu, 2007).

Aydın İlinde birden çok belediyeyi ve köyü ilgilendiren bazı barajlar ve bunların yerseçim kararları/gereçekçeleri de önemlidir. Aydın ve İncirliova İlçelerinde birçok yerleşime içmesuyu da temin edecek İkizdere Barajı yapım aşamasında olup Germencik'te Hıdırbeyli, Göleti bulunmaktadır. Mevcut barajlar yetersiz kalmakta ve yapılmakta olan barajların tamamlanamamış olması Aydın milletvekilleri tarafından şikâyet konusu edilip Meclise soru önergeleri ile taşınmaktadır⁷.

⁷ CHP Aydın Milletvekili Özlem Çerçioğlu Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından cevaplanmasını istediği yazılı soru önergesinde, ülke ve il genelindeki kuraklıktan söz etmekte ve 2007'de

KUŞ-ATAK dışında sözkonusu alanın yönetim sorunlarını gidermek için kurulmuş olan başka yerel yönetim birlikleri de vardır. Bunlar; 1) 1998 yılında kurulan ve merkezi Kuşadası olan Kıyı Ege Belediyeler Birliği, 2) Ege Belediyeler Birliği, 3) Sulama ve içmesuyu Birlikleri⁸: Söke Sulama Birliği, Sarıkemer İçme Suyu Birliği (Söke, Sarıkemer, Özbaşı, Gölben ve Şerçin Köylerine içmesuyu sağlamaktadır)⁹, 4) Merkezi Aydın olan, 2008 yılında, Büyük Menderes Nehri Havzası'ndaki kirliliğin önlenmesi amacıyla Bakanlar Kurulu kararıyla kurulan, Aydın, Denizli ve Uşak Valilikleri ve belediyeleri ile bazı ilçe belediyelerinin üye olduğu "Büyük Menderes Havzası Çevre Koruma Birliği"¹⁰, 5) Merkezi Horsunlu olan Aydın İli Özel İdaresi Horsunlu, Buharkent, Kurtuluş, Yamalak Belediyeleri Çevre Hizmet Birliği, 6) Merkezi Aydın olan ve 2007 yılında kurulan Aydın Tralleis Termal Turizm ve Altyapı Hizmet Birliği, 7) 2007 yılında Nazilli Belediye Başkanlığında kurulan ve Nazilli ve Çevresi Katı Atık Bertaraf Çevre Hizmet Birliği (Nazilli, Bozdoğan, Yenipazar, Arslanlı, Umurlu, Köşk, İsabeyli, Pirlibey, Buharkent, Yazıkent Belediyelerinin katılımıyla, bu belediyelerin katı atık sorununa ortak çözüm geliştirmek amacıyla kurulmuştur).

Bunların haricinde, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü Katı Atık Ana Planı Projesinde önerilen katı atık depolama havzaları arasında Aydın-Batı ve Aydın-Doğu projeleri de yer almaktadır. Aydın-Batı Atık Havza alanının ÇED raporu olumludur. Birlik üyesi olan ilçe belediyeleri, Kuşadası, Söke, Didim ve Germencik'tir. Havza, ortalama 30 km yarıçaplı bir alanı kapsamaktadır. Söz konusu Birliğin nüfusu, 265.810'dur. Aydın-Doğu Atık Havza alanı, henüz atık yönetimi çalışması olmayan bir birlik olmakla beraber, 50 km yarıçaplı bir alan içinde Aydın Merkez, Bozdoğan, Kuyucak, Nazilli, Karacasu, Buharkent, Yenipazar, Koçarlı, Köşk, Çine, Sultanhisar, Karpuzlu ve İncirliova'yı kapsamaktadır. Birliğin tahmini nüfusu, 616.298'dir¹¹.

tamamlanması planlanan İkizdere Barajının niçin bitirilemediğini sormaktadır. Çerçioğlu, bir başka soru önergesinde ise, Sultanhisar'daki su kıtlığını dile getirmektedir. (Soru önermeleri için: www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-3106s.pdf, www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-0016s.pdf), www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-0881s.pdf (27.6.2008).

⁸ <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Dokumanlar/SulamaBirligi.doc> (25.6.2008).

⁹ <http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Dokumanlar/BirlikListeleri.xls> (25.6.2008).

¹⁰ Birliğin ilk meclis toplantısı Mart 2008'de Aydın'da 129 belediye başkanı, belediye meclis ve il genel meclis üyesinin katılımı ile yapılmıştı. Başkanlığını Uşak Valisi Kayhan Kavas'ın yaptığı Birliğe Mayıs 2008 toplantısında Afyon da katılmıştır.

¹¹ http://www.mahalli-idareler.gov.tr/Mahalli/Dokumanlar/kati_atik_top_havza_list.doc (25.6.2008).

Mücvir Alan Düzenlemesi ve 1/25.000'lik İmar Planları

5393 sayılı Belediye Kanunu öncesinde 1930'dan itibaren geçerli olan 1580 sayılı Kanunda ilçe merkezleri dışında belediye kurmak için 2.000 nüfus şartı gerekmektedir, üstelik kimi köyler ve köy halkı abartılı nüfus tespiti yol açacak yollara da başvurarak, kolayca belediye statüsü elde edebilmekteydi. Belediye sayısının 1980'lerden 2000 başlarına kadar hızlı artışı birçok orta ölçekli kentsel alan için sorunlar ortaya çıkarmıştır. Mevcut kentler/belediyeler etrafındaki köylerin belediye statüsü elde etmesi sonucu, eğer çok sayıda doğal engel ve belediye birimi mevcut belediyeyi çepeçevre sınırlamışsa, ana belediyenin gelişmesi oldukça sınırlanmaktadır. Bu sorunlar, Aydın, Denizli, Antalya, Antakya, Trabzon, Malatya, Samsun gibi il merkezlerinde ciddi olarak yaşanmıştı veya halen yaşanmaktadır.

Mücvir alan köy statüsündeki yerleşmeleri veya bunların toprak parçalarını belediyeye katmak görece kolay ve karşı tarafın rızasını gerektirmeyen bir yöntemdir. Mücvir alan genişletmesi zamanında yapılmadığı takdirde, bir ana belediyeyi komşulayan birçok köy belediyeleşmekte ve ana kentin gelişimi sınırlanabilmektedir. Isparta ve Söke gibi örneklerde zamanında mücvir alan genişletmesi yapılarak kentsel alan yönetimi sorunu hafifletilmiştir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Aydın İl Müdürlüğü verilerine göre, 3194 Sayılı İmar Kanununun 45. maddesine göre İl İdare Kurulu Kararı ve Bakanlığın onaması mücvir alan tespit ve tescilleri yapılmıştır. 1) Merkez, Kocagür, Yılmazköy, İmamköy, Doğan köy, Kalfaköy, Kuyulu, Işıklı, Kadıköy, Yeniköy Köyleri Bakanlığın 10.04.1994 tarihli onamasıyla Aydın Belediyesi Mücvir Alanı, 2) Söke İlçesi, Akçakonak Köyü, Bakanlığın 27.03.2000 tarihli onamasıyla Yenidoğan Belediyesi Mücvir Alanı, 3) Söke İlçesi, Özbeyyeniköy Köyü, Bakanlığın 21.01.2003 tarihli onamasıyla Savuca Belediyesi Mücvir Alanı, 4) Didim İlçesi, Yalıköy Köyü, Bakanlığın 25.01.2002 tarihli onamasıyla Didim Belediyesi Mücvir Alanı, 5) Söke İlçesi, Balat Köyünde bir kısım alan, Bakanlığın 4.07.1994 tarihli onamasıyla Akyeniköy Belediyesi Mücvir Alanı olarak tespit edilmiştir (www.bayindirlik.gov.tr/iller/aydin/hizmetdetay.php?ID=302).

Mücvir alan genişletmesi ve kentin gelecekteki kullanımları açısından Söke ve Savuca gibi belediyeler oldukça başarılı iken, Kuşadası sıkıntılı durumdadır. Aydın Belediyesinin çevresinde nüfusu az ama kontrol ettikleri alan hayli geniş olan belediye ve köyler bulunmaktadır. Mücvir alan genişletmesi uygulaması, Aydın için de bazı dönemler gündeme gelmiştir. Eylül 2000'de Aydın Belediyesi mücvir alana almak istediği (İkizdere yönündeki Kuyulu, Işıklı, Şevketiye, Kardeşköy, Kadıköy, Yeniköy ve Kızılca köy muh-

tarları görüşmüş ancak, muhtarlar belediyenin su ihtiyacını karşılamak için bu yola başvurduğunu, mücavir alana girmek yerine, belde olmak istediklerini belirterek itiraz etmişlerdi (20.9.2000 tarihli Hürriyet Gazetesi).

Birden fazla belediye ve köyü ve/veya genişletilmiş mücavir alanı kapsayan 1/25.000'lik imar planları ile 1/10.000'lik makroform imar planları kentsel alanların yönetimi açısından yeterli olmayan ama önemli bir adım özelliği gösteren uygulamalardır. Örneğin Söke Nazım İmar Planında kentin muhtemel gelişme alanları da belirlenmiş ve burada kentin 1986–2004 yılları arasında geldiği gelişme noktaları plana dâhil edilmiştir. Bu Planda kentsel gelişmeyi sınırlayan coğrafi koşulların etkisi de net biçimde görülebilmektedir. Planda kentin muhtemel gelişme alanları belirlenirken, kentin coğrafi yerleşiminin özellikleri ve bunun yerleşme ve yapılaşmaya etkisi de ortaya konulmuş, yerleşme / gelişme alanları bu özellikler göz önüne alınarak belirlenmişti (Genç, 2008: 163).

Yeni İlçeler Kurulması, Bazı Belediyelerin Kapatılması, Birleşme ve Katılma Uygulamaları

Aydın ilindeki kentsel alanının yönetim sorunlarına dolaylı biçimde çözüm olması amacıyla getirilen önerilerden biri de yeni ilçeler kurulmasıdır. 12.12.2005 tarih ve 153 sayı ile (TBMM tarih ve sayı: 26.12.2005, 2/651) dönemin dört Aydın Milletvekili (A. Koç, A. Rıza Acar, A. Ertürk, S. Ögüş) tarafından TBMM'ye Aydın İlinde Ortaklar, Bağarası, Umurlu ve Atça adlarında dört yeni ilçe kurulması kanun teklifi sunulmuştu. Teklifin gerekçesinde, kamu hizmetlerinin verimli ve etkili biçimde yürütülmesi amacıyla mülki idare taksimatında coğrafi yapı ve nüfus yoğunluğuna uygun değişikliklerin yapılmasının faydalı olduğundan söz edilerek özellikle emniyet ve asayiş hizmetlerinin gereği gibi yerine getirilmesi gibi genel amaçlardan söz edilerek bu dört yeni ilçenin kurulması gerektiği belirtilmekteydi. Teklifte bu dört bucak merkezine çok sayıda köyün ilçe başlısı olarak dâhil edilmesi planlanmıştı.

Bunların yanında 5747 sayılı “Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması Ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” uyarınca Aydın'a bağlı olan, bazı belediyelerin tüzel kişiliklerinin köye dönüştürülmesi işlemi, ilk mahalli idareler seçiminde geçerli olmak üzere yapılmaktadır. Bunlar, Germencik'e bağlı Mursallı, Karacasu'ya bağlı Ataeymir, Geyre ve Yenice; Koçarlı'ya bağlı Bıyıklı ve Yeniköy; Kuyucak'a bağlı Başaran ve Kurtuluş, Nazilli'ye bağlı Arslanlı ve Pirlibey, Sultanhisar'a bağlı Salavatlı'dır.

5393 sayılı Kanununun 8. ve 11. maddelerine dayanarak, Aydın için de birleşme ve katılma hazırlıkları yapılmaktadır. Aydın Belediyesi'nin sınırından itibaren 5 km mesafedeki Çeştepe, Tepecik, Ovaeymir Belediyeleri ile Yeniköy'ün Aydın Belediyesine katılması ve böylece nüfusun 200.000'e yaklaşması beklenmektedir (11.06.2008 tarihli Yeni Asır Gazetesi). Aynı maddelere dayanarak İsabeyli ve Arslanlı Belediyeleri ile Dallica, Ocaklı, Bozyurt, Sevindikli, Güzelköy, Durasıllı Köylerinin katılımıyla Nazilli Belediyesi sınırları yeniden belirlenecektir.

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Türkiye'de birden fazla belediyeyi içine alan kentsel alanların yönetimi için, büyükşehir belediyesi dışında, doğrudan herhangi bir özel hukuki yapı veya model öngörülmemiştir. Bu konuda ihtiyacın fark edilmekte olduğu ve biraz geç de olsa kimi deneme ve düzenlemelerin yapılmakta olduğu ve kimi geçmiş ve güncel önerilerin gündeme geldiği anlaşılmaktadır. Bu öneri, düzenleme ve denemelerin ancak bir kısmına Aydın Merkez İlçe ve çevresi ile Kuşadası-Söke kentsel alan örnekleri özelinde rastlanmaktadır.

“Pek çok ülkede çeşitli yerel yönetim birimleri kendi tüzel kişiliklerini kaybetmeksizin veya bölünme ve parçalanmaya konu olmaksızın bir veya birden çok kentsel hizmet alanında yeni örgütler yaratmak yoluyla ilginç ve başarılı metropoliten yönetim örnekleri geliştirmektedirler” (Yaşamış, 1995: 95). Türkiye'de ise 2003 öncesi dönemde orta ölçekli ve metropoliten kentsel alanların yönetimine dair oldukça sınırlı olan alternatifler çeşitlenmektedir (Özgür, 2008a). Bu alternatiflerden 5393 sayılı Belediye Kanununun 11. maddesindeki “katma” gibi bir kısmı henüz yaygın olarak uygulanmamaktadır. 5393 sayılı Kanunla yeni belediye kurulmasının zorlaştırılması kentsel alanlarda parçalanmanın hafifletilmesi veya durdurulmasına yol açmaktadır.

Belediye birlikleri ile belediye ve köylerin ortaklaşa kurdukları karma birlikler ise hızla yaygınlaşmaktadır (Özgür, 2007). Belediye veya karma mahalli idare birlikleri orta ölçekli kentsel alanlardaki içmesuyu temini ve atıksu yönetimi başta olmak üzere kimi yerel hizmetlerin sunumunda artarak kullanılmaktadır (Palabıyık ve Kara, 2008: 427; Coşkun, 2008: 465). Bunlara Marmaris, Kırıkkale, Trabzon, Edremit Körfezi, Zonguldak, Bodrum, Kuşadası, Menderes Havzası örnek verilebilir. Bunlardan “Menderes Havzası Belediyeleri Birliği”, Büyük Menderes Nehrinin Havzasında yer alan belediyelerin katılımı ile 2001 yılında kurulmuştur. Havza yönetimini konu alan özgün bir projeyi yaşama geçirmeyi amaçlayan bu Birlik kısır siyasi çekişmeler nedeni ile bu anlamda önemli fonksiyon görememiştir.

Belediye birlikleri Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından katı atıkların bertarafı amacıyla teşvik edilmektedir. Nitekim Aydın İlinde katı atık bertarafı amaçlı birlikler kurulmaktadır. Bunlar bu çalışmada incelenen iki kentsel alanı ve onların çevresinde daha geniş bir coğrafyadaki yerleşim alanlarını kapsamaktadır. 5355 sayılı Yerel Yönetim Birlikleri Kanunu gereğince birlikler artık tek amaçlı olarak kurulmak zorundadır.

Türkiye genelinde ve Aydın'daki örnekler özelinde orta ölçekli kentsel alanların yönetimi açısından gelecek yönelimli iki husus oldukça önemlidir. Bunlardan ilki kentsel alanların Türkiye'de sayılarının giderek artacağı ve uygun çözümler getirilmezse buralarda içmesuyu temininden katı atık bertarafına, çarpık yapılaşmanın önlenmesinden kentiçi ulaşım, kanalizasyondan ve atıksu uzaklaştırılmasına kadar ciddi yönetsel sorunların ortaya çıkacağıdır. İkinci olarak bu kentsel alanların, en azından bir kısmının nüfusunun oldukça hızlı artıyor olması ve daha geniş alana yayılarak hızla büyüyor olmalarıdır.

TÜİK 2007 verilerine göre, Söke ilçe nüfusu, 115.939 kişidir. Bunun 66.156'si ilçe sınırlarında, 49.783'ü ise ilçe merkezi dışında yaşamaktadır. Kent, tarım alanları ve turizm merkezlerine yakınlığın sağladığı istihdam potansiyeli nedeniyle yıllar içinde yoğun göç almış ve nüfusu artmıştır ve bu artış devam etmektedir. Master planda 20 yıllık dönem için kent için 200.000 nüfus hedeflenmektedir (Genç, 2008: 155). Yaz-kış nüfus farkı oldukça yüksek olan Kuşadası İlçesinin 2000 nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusu 65.765 iken bu ilçenin sahil kesimindeki üç belediyenin yazlık nüfusu 2002 itibariyle 388.000'dir. İl merkezi olmayan Kuşadası İlçesindeki bu üç belediyenin bile 2037 için tahmin edilen toplam tavan nüfusu 858.000'dir. 2002 nüfusu, en kalabalık aylarda, 468.000 olan Kuşadası-Söke kentsel alanının 2037'de 1.073.000 nüfusa kadar ulaşması beklenmektedir. Şu anda bile, bu kentsel alanın yüksek sezon yaz nüfusu yarım milyonu aştığına göre, burada büyükşehir belediyelerinin birkaçının 2000 ve 2002 yılındaki nüfuslarından fazla insan yaşamaktadır. Kuşadası-Söke kentsel alanı 5216 sayılı ve 2004 tarihli Büyükşehir Belediye Kanununun asgari nüfus şartı olan 750.000 nüfusu 2027'den önce karşılayabilecektir. Kuşadası-Söke kentsel alanını oluşturan yerleşimlerin en büyüğü olan dört belediyenin nüfusları toplamı bile 2027'de 887.000'e ulaşabilecektir. Bu kentsel alanın sınırlarındaki diğer belediye ve köylerin nüfusları da eklenince, 750.000 nüfusuna 20 yıldan daha kısa sürede ulaşılması olasıdır.

Büyükşehir belediyesi modelini Kuşadası-Söke kentsel alanı için uygulamanın önünde mevcut 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu açısından iki önemli sorun bulunmaktadır: Bunlardan ilki ve en önemlisi büyükşehir belediyelerinin ancak il merkezlerinde kurulabilmesi, dolayısıyla

ilçe belediyesi olan Kuşadası, --Kanun'da değişiklik yapılmazsa-- Söke ile birlikte 750.000'i geçebilecek nüfusa rağmen, büyükşehir belediyesi statüsü elde edemeyecektir. BŞB Kanunu il merkezi olmayan ilçeleri kapsar biçimde değiştirilse bile, bu Kanun açısından ikinci sorun, kurulacak büyükşehir belediyesinin ana belediye ve onun sınırlarından 10 km mesafedeki yerleri kapsama düzenlemesidir. Buna göre, Kuşadası ve Söke gibi iki çekirdekli/merkezli --hatta Davutlar ile üç çekirdekli-- yerleşim öbeklerinde gerçek kentsel alan sınırlarında bir büyükşehir belediyesi kurulamaz. Bu nedenle, gerek il merkezlerinde gerekse Kanunda değişiklik yapıp büyük ilçe merkezlerinde büyükşehir belediyesi kurmak için aranan 750.000 nüfus koşulunun kendisi ve bu nüfusun hangi sınırlarda aranacağı ancak yol gösterici bir ilke olabilir. Uygulamada akademisyenler ve bürokratlardan kurulu bir komite yerinde yapılan incelemeler, detaylı raporlar sonucunda büyükşehir belediyesinin kurulması için gerekçe ve taslak hazırlayabilir. Kuşadası-Söke kentsel alanının kuşbakışı incelenmesiyle bile anlaşılan bu husus Türkiye genelinde Alanya, Bandırma, Tarsus gibi diğer yerleşim öbekleri için de geçerlidir. Dolayısıyla, sadece bu açıdan bile, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu yetersizdir. Orta ölçekli kentsel alanların yönetimi için acilen ayrı bir kanun çıkarılmalıdır.

Büyükşehir belediyesi kurulması için çeşitli mekânsal koşullarla kısıtlanmış 750.000 gibi yüksek bir asgari nüfus ölçütünün esas alınması sağlıklı bir yaklaşım değildir (Özgür, 2008a; Özgür, 2006). Esas olan etkili ve verimli yerel yönetim sistemi oluşturulmasıdır. Aksi halde, Kuşadası-Söke örneğinde olduğu gibi; sorunları büyüyen ve karmaşıklaşan orta ölçekli kentsel alanların cazibesi azalabilecek; buraları ekonomik ve sosyal çöküntü alanlarına dönüşebileceklerdir. Böyle alanlarda, kentsel gelişme ve çevre değerlerinin de çağdaş ve bilimsel ölçütlere erişmesi mümkün olamayacaktır. Önemli turizm merkezlerinden birisi olan ve geçmişte turizmin öncülüğünü yapmış Kuşadası'nda sosyo-ekonomik çöküntü ve daha fazla kentsel çarpıklığın önüne geçilmelidir (Genç, 2008: 166).

Orta ölçekli kentsel alanlar için iki kademeli bir model önerilecek olursa, alt kademedeki belediyeler güçlü yetki, görev ve mali kaynaklarla, üst kademedeki idari yapı/belediye (büyükşehir) ise sınırlı yetki ve görevlerle donatılmalıdır. Türkiye'de iki kademe arasındaki güç dağılımı, yani yetki görev ve mali kaynakların bölüştürülmesi önemli bir sorundur. Elbette, nüfus ve alan açısından çok küçük ve/veya kapasitesi çok sınırlı, sınırları başka belediyelerle ayrıştırılamayan, merkez veya başka belediyelerle kaynaşmış, küçük belediyelerin birleştirilerek ölçeğin büyütülmesi, bir kentsel alandaki belediye sayısının düşürülmesi, de bir başka gerekliliktir.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, F.-Şerifoğlu, A. G. ve Cevahir, C (2008) “Kuşadası, Davutlar, Güzelçamlı, Söke Çevre Koruma, Altyapı Tesislerini Yapma Ve İşletme Birliği, (KUŞ-ATAK Belediyeler Birliği) Altyapı Çalışmaları”, F. N. Genç, A. Yılmaz, H. Özgür (Editörler), Dönüşen Kentler, Değişen Yerel Yönetimler, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 437–452.
- Aksu, H. (2002a) Bağımsız Milletvekili Adayı Hüseyin Aksu'nun 3 Kasım 2002 Seçim Beyannamesi: Kuşadası İlçesi.
- Aksu, H. (2002b) Bağımsız Milletvekili Adayı Hüseyin Aksu'nun 3 Kasım 2002 Seçim Beyannamesi: Söke İlçesi.
- Aksu, H. (1998) “Aydın Büyükşehir Olmalı”, Yeni Aydın (Gazetesi), Aydın Belediyesi, Yıl 1, Sayı 5, Temmuz, s.3.
- Arıkboğa, E. (2008) “Türkiye’de Belediyelerin Büyüklüğü, ve Kentin Büyüklüğü Sorunu: Reform ve Uygulama Analizi”, F. N. Genç, A. Yılmaz, H. Özgür (Editörler), Dönüşen Kentler, Değişen Yerel Yönetimler, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 299-327.
- Aydın Valiliği, İl Çevre ve Orman Müdürlüğü (2006) Aydın Çevre Durum Raporu, 2006, Aydın. http://www.cedgm.gov.tr/icd_raporlari/aydinicd2006.pdf (E.T. 28.09.2007)
- Birişçi Y., Tanay, Ç. K. ve Çakmak, S. (2001) “Aşırı Yapılaşmanın Yeşil Alanlar Üzerindeki Etkilerinin Kuşadası Örneğinde İrdelenmesi”, Ayşe G. Şerifoğlu (Editör), Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, 26-29 Şubat 2000, Kuşadası, Kuşadası Belediyesi, s. 427–432.
- Coşkun, B.(2008) “Belediye Birliklerinin Kentsel Alan Yönetimine Katkısı: Mariç-Belbir'in Örnek Olay Olarak İncelenmesi, F. N. Genç, A. Yılmaz, H. Özgür (Editörler), Dönüşen Kentler, Değişen Yerel Yönetimler, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 453-473.
- Deni, B.-Tunçay, H. E., Küçükerbaş, E. V. (2005) “Determination of the Land Use Change Pattern: The Case of City of Aydın, Turkey”, (sözlü bildiri), X. European Ecological Congress, Kuşadası, Türkiye, 08/11/2005.
- Dalgıç, İ. (2003) Söke, Tarihi, Coğrafyası, Cumhuriyet Ofset, Söke.
- Dölgen, D. ve Alpaslan, M. N. (2001) “Kuşadası Beldesi Alt Yapı Sistemlerinin Gelişim Sürecinin İncelenmesi”, Ayşe G. Şerifoğlu (Editör), Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, 26-29 Şubat 2000, Kuşadası, Kuşadası Belediyesi, s. 487–492.
- Emekli, G. (2001) “Gelişimi Yapısı ve Sorunlarıyla Kuşadası Nüfusu”, Ayşe G. Şerifoğlu (Editör), Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, 23–26 Şubat 2000, Meta Basım, İzmir, s. 53–64.

- Erdem, Ü.- E. Nurlu-Yılmaz R. ve Kahraman, İ. M. (1999) “Büyük Menderes Havzası Temelinde Aydın İli Alan Kullanım Kararları Üzerine Bir İrdeleme”, 2000’e Bir Kala Büyük Menderes Havzası 4. Tarım ve Çevre Sorunları Sempozyumu, 9-10 Eylül 1999, Söke, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, s. 49–57.
- Esbah, H. (2007) “Land Use Trends During Rapid Urbanization of the City of Aydın, Turkey”, Environ Manage, Sayı: 39, s. 443–359.
- Genç, F. N. (2008) “Söke Kentsel Alanı ve Bu Alanın Yönetimi”, F. N. Genç, A. Yılmaz, H. Özgür (Editörler), Dönüşen Kentler, Değişen Yerel Yönetimler, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 143–170.
- Göney, S. (1975) Büyük Menderes Bölgesi, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No 1895, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul.
- Güney, A. (1999) “Çevre ve Kalkınma İkileminde Söke: Bütünsel Yaklaşımla Çözüm Önerileri”, 2000’e Bir Kala Büyük Menderes Havzası 4. Tarım ve Çevre Sorunları Sempozyumu, 9-10 Eylül 1999, Söke, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi, s. 7-18.
- Hürriyet Gazetesi (2000) “Muhtarlar Kararlı”, 20.9.2000
- Hürriyet Gazetesi (2000) “Aydın’da Kitaplı Kampanya”, 8.5.2000
- Hürriyet Gazetesi (2000) “Aydın’da büyükşehir Kampanyası”, 1.1.2000
- Kılınç, G. (2000) Ribbon Developments in Aydın along İzmir-Denizli Highway (İzmir-Denizli Karayolu Boyunca Aydın’da Kentsel Gelişmeler), (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kılınç, G (2008) “Aydın’da Ana Akslar Boyunca Gelişmenin Yapısı ve Etkileri”, F. N. Genç, A. Yılmaz, H. Özgür (Editörler), Dönüşen Kentler, Değişen Yerel Yönetimler, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 393–411.
- Mimarlar Odası İzmir Şubesi (2007) 1/25.000 Ölçekli İzmir Kentsel Bölge Nazım İmar Planı Raporu, http://www.izmimod.org.tr/iknip/03_mekansalanaliz.pdf (Mekânsal Analiz)
- Özaydın, G. (2001) “Kıyı Yerleşmeleri Özelinde Kimlik Değerlerini Sürdürülebilir Kılacak Tasarım Ölçütleri”, Ayşe G. Şerifoğlu (Editör), Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, 26-29 Şubat 2000, Kuşadası, Kuşadası Belediyesi, s. 415–422.
- Özgür, H. (2008a) “Denizli Kentsel Alanının Yönetiminde Söylemden Eyleme Bütünşehir Belediyesi Tasarımları: Ali Aygören Teklifi (2001), Denizli’ye Özel Kanun Teklifi (2003) ve Belediye Kanununu 11. maddesi (2006)”, Dönüşen Kentler, Değişen Yerel Yönetimler (Ed. F. N. Genç, A. Yılmaz, H. Özgür), Gazi Kitabevi, Ankara, s. 239–298.

- Özgür, H. (2008b) “Belediye Sayısının Azaltılmasının Tarihsel Sürecine Dair Bir Deneme”, Yerel Siyaset Dergisi, Mart 2008, ss.43-50.
- Özgür, H. (2007) “Orta Ölçekli Kentsel Alanların Yönetimine İlişkin Alternatifler”, H. Özgür ve M. Kösecik (Editörler), Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar –II: Uygulama, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, s. 100–142.
- Özgür, H.- Genç, F.N ve Aksu, H. (2007) “Orta Ölçekli Kentsel Alanların Yönetimine Aydın Merkezinden İki Örnek: Kuşadası-Söke ve Aydın Merkez”, Kamu Yönetimi Forumu (KAYFOR V) (sözlü bildiri)
- Özgür, H. (2006) “Granting Greater Municipality Status in Turkey: Issues, Policy Process and Outcomes”, The Department of Planning and Regional Development, University of Thessaly and the Greek section of ERSA, 46th Congress of the European Regional Science Association (ERSA): Enlargement, Southern Europe, and the Mediterranean, Volos, Yunanistan. August 30th – September 3rd, 2006. <http://www.prd.uth.gr/ersa2006/>
- Özgür, H. ve Kösecik, M. (2006) “Management Problems of Denizli Urban Field and Other Middle-Sized City Regions in Turkey: Assessing Alternative Administrative Models”, First Bi-Annual EURA (European Urban Research Association) Conference: Cities in City Regions, 11-14 May 2006, Warsaw, Poland.
- Özgür, H. (2005) “Türkiye’de Orta Ölçekli Kentsel Alanların Yönetimi Sorunu”, H. Özgür ve M. Kösecik (Editörler), Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar – I: Reform içinde, Ankara, Nobel Kitabevi, s. 471–499.
- Özgür, H. (2001) “Kuşadası’nda Çarpık Kentleşmenin Kısa Tarihi ve Turizm Üzerine Etkileri”, Ayşe G. Şerifoğlu (Editör), Gecmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, 26-29 Şubat 2000, Kuşadası, Kuşadası Belediyesi, s. 557–566.
- Özgür, H.- Yavuzçehre, P.S. ve Ciğeroğlu, M. (2007) “Türkiye’de Kentsel Alanların Yönetimi Sorunu”, KAYFOR IV, Muğla Üniversitesi, Muğla.
- Palabıyık, H., Kara, M. (2008) “Belediye Birlikleri”, F. N. Genç, A. Yılmaz, H. Özgür (Editörler), Dönüşen Kentler, Değişen Yerel Yönetimler, Gazi Kitabevi, Ankara, s. 415-434.
- Sezer, Y. (2008) “Türk İdare Hukukunda Mücavir Alan Kavramı ve Uygulaması”, F. N. Genç, A. Yılmaz, H. Özgür (Editörler), Dönüşen Kentler, Değişen Yerel Yönetimler Gazi Kitabevi, Ankara, s.333-342.
- Sezer, Y. (2007) “Türkiye’de ve Denizli’de Mücavir Alan Uygulamaları”, Kamu Yönetimi Sempozyumu (KAYSEM III), Denizli (sözlü bildiri)
- Telci, C. (2002) “15. ve 16. yy.larda Söke ve Çevresi”, 1. Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15–16 Kasım 2001, Adil Adnan Öztürk (editör), Şenal Matbaacılık, İzmir, s. 19–26.

- Uğur, A. (2003) Aydın Şehir Coğrafyası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi.
- Yapucu, O. P. (2001) “İzmir Vilayeti İstatistiklerine Göre Cumhuriyet’in İlk Yıllarında Kuşadası”, Geçmişten Geleceğe Kuşadası Sempozyumu, 23–26 Şubat 2000 Ayşe G. Şerifoğlu (Editör), Meta Basım, İzmir, s. 305–310.
- Yapucu, O. P. (2002) “19. yy.ın İkinci Yarısında Söke”, 1. Uluslararası Aşağı Menderes Havzası Tarih, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Sempozyumu, 15–16 Kasım 2001, Adil Adnan Öztürk (Editör), Şenal Matbaacılık, İzmir, s. 36–45.
- Yaşamış, F. D. (1995) “Büyükşehir Sorunsalı”, Amme İdaresi Dergisi, Cilt 28, Sayı 1, Mart, s. 93–111.
- Yeni Asır Gazetesi (2000) “Aydın Büyükşehir olmalı, çünkü bunu hak ediyor (Belediye Başkanı Hüseyin Aksu ile Röportaj)”, Yeni Asır Gazetesi, Yazı Dizisi: “Başkanların Birinci Yılı”, 20.05.2000, <http://www.yeniasir.com.tr/a/dizi/baskan/baskan4.htm> (E.T. 29.09.2007)
- Yeni Aydın (Gazetesi) Aydın Belediyesi (1998) “Temsili Aydın Büyükşehir Belediye Meclisi Toplandı”, Yıl 1, Sayı 5, Temmuz.